

Tilaaja

Pieksämäen kaupunki / Maankäyttö

Asiakirja

Raportti

Päiväys

28.4.2015, tekn. tark. 9.12.2015

Hanke, johon työ liittyy

Pieksämäen keskusta-alueen strateginen osayleiskaava

PIEKSÄMÄKI

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄ- RISTÖN INVENTOINTI

PIEKSÄMÄKI

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN INVENTOINTI

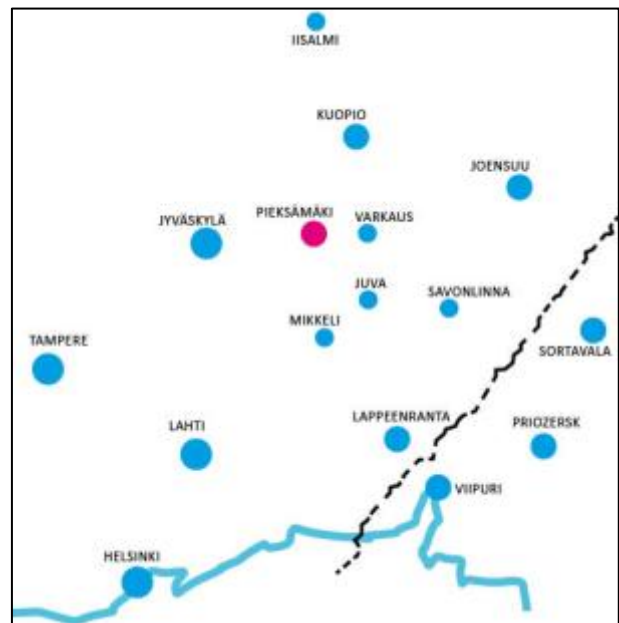
Revisio	2
Pvm	2015 / 12 / 10
Tekijä	Maija Kovari, Kirsikka Siik
Tarkastaja	Kirsikka Siik
Hyväksyjä	Pieksämäen kaupunki / Pekka Häkkinen

1. JOHDANTO

1.1 Työn tausta ja tarkoitus

Tämä rakennetun kulttuuriympäristön kohteiden kartoitustyö on tehty Pieksämäen keskusta-alueen strategisen osayleiskaavan laatimisen yhteydessä syksyn ja talven 2013 - 2014 aikana ja viranomaisten kaavan luonnosvaiheen palautteessa edellyttämä Nikkarilan kohteen aiempien inventointitietojen tarkistus ja päivitys (kohde 11) kaavan ehdotusvaiheessa kesällä 2014.

Työn tarkoituksena on tuoda tietoa alueen kulttuurihistoriasta strategisen kaavan laadinnan taustatiedoksi, täydentää alueella aiemmin maakuntakaavaa ja uusimpia asemakaavoja varten tehtyjä inventointeja uusilla kohdeinventoinneilla ja mahdollistaa siten kulttuurihistorian huomioiminen alueen tulevassa tarkemmassa suunnittelussa ja kehitystyössä.

Kuva 1. Pieksämäen sijainti suhteessa muihin kaupunkeihin.

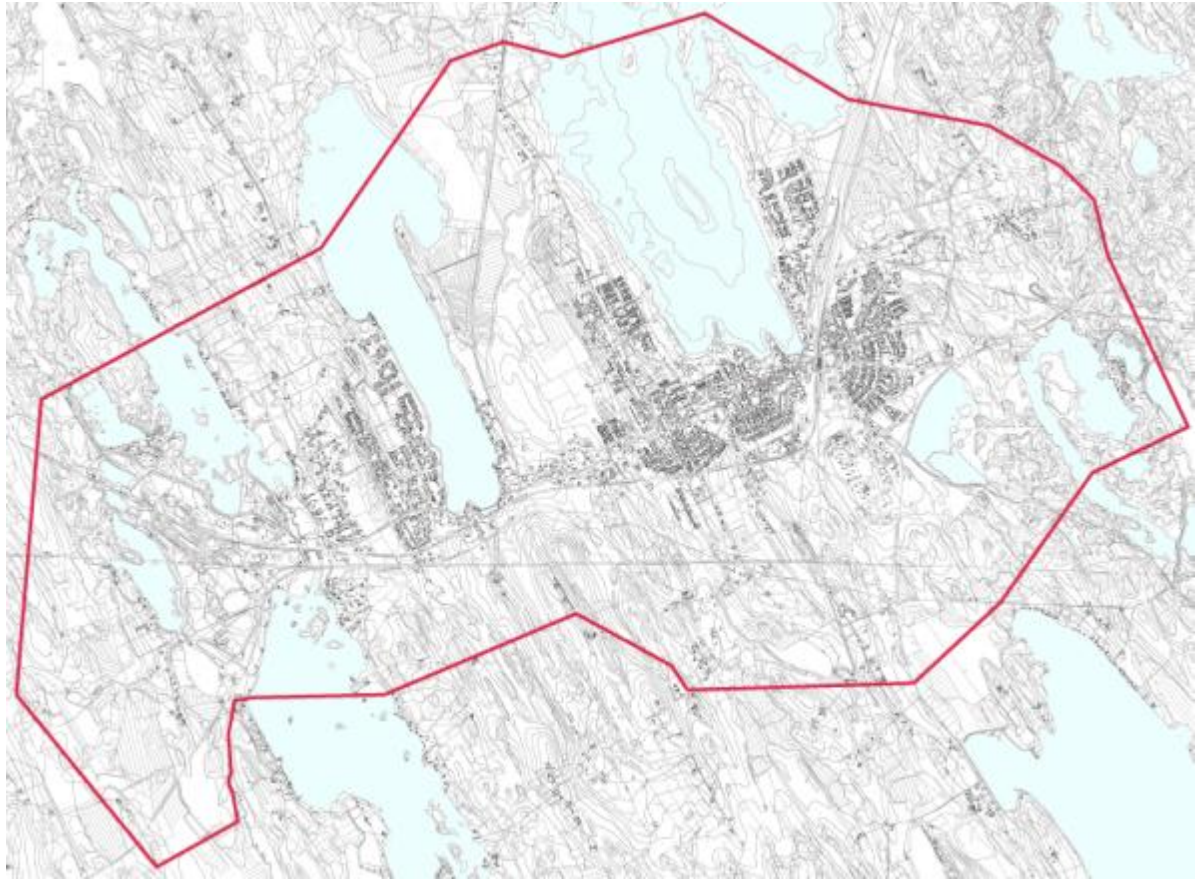
1.2 Tarkastelualueen kuvaus ja työn laajuus

Pieksämäki on noin 20 000 asukkaan kaupunki Itä-Suomessa. Kaupungin kokonaispinta-ala on 1 836 km², josta vesialuetta on noin 266 km². Nykyinen Pieksämäen kaupunki on muodostunut 2006 kuntaliitoksessa, jossa yhteen liittyivät Pieksämäki ja Pieksänmaa. Pieksänmaan kunnaksi olivat puolestaan vuonna 2003 liittyneet Pieksämäen maalaiskunta, Virtasalmi ja Jäppilä.¹

Tämän työn tarkastelualueena on Pieksämäen keskusta-alueen strategisen osayleiskaavan kaava-alue, joka käsittää Pieksämäen keskustan ja Naarajärven (entisen maalaiskunnan keskustaaajama) asemakaavoitetut taajama-alueet potentiaalisine laajentumisalueineen. Tarkastelualueen pinta-ala on n. 6000 ha.

Alue sijaitsee sekä maan- että rautateiden risteyskohdassa. Rautatien ja rautatieläisten läsnäolo on muodostunut oleelliseksi osaksi Pieksämäen historiaa ja nykypäivää. Koska sekä kaupungin ydinkeskusta että pääosa tärkeimmistä asuinalueista sijoittuvat järvien rannoille, voidaan toisena kaupungin erityspiirteenä pitää järvien ja järvimaiseman voimakasta läsnäoloa rakennetussa taajamassa ja asuinympäristössä.

¹ "Kuntamuutokset". Väestörekisterikeskuksen www-sivusto. <<http://www.vrk.fi/default.aspx?id=97>>. 6.11.2013.

Kuva 2. Tarkastelualueen rajausta kartalla.

Pieksämäen elinkeinoelämää hallitsevat kauppa ja muut palveluelinkeinot. Teollisuudesta saa elantonsa vajaa kolmannes pieksämäkeläisistä. Metalliteollisuus ja mekaaninen puunjalostus sekä hyvinvointipalvelut ovat johtavia aloja.

Strategisen kaavan tarkastelualueelta on yhteistyössä tilaajan kanssa tarkemmin inventoitavaksi valittu 3 aluekohdetta ja 17 rakennuskohdetta, joista raportissa esitetään kohdekohtaisesti tarkemmat kuvaukset ja arvotus. Kohteiden valinta- ja arvotusperiaatteet kuvataan tarkemmin tuonnempana raportissa.

Kaupungin myöhempää kaavoitustyötä helpottamaan on raporttiin koottu edellä mainittujen uusien kohteiden lisäksi myös listaus tarkastelualueella sijaitsevista aiemmin inventoiduista kohteista.

1.3 Työn toteutus

Työn on toteuttanut Pieksämäen kaupungin toimeksiannosta Ramboll Finland Oy, jossa työstä ovat vastanneet arkkitehti SAFA Kirsikka Siik ja arkkitehtiylöppilas Maija Kovari. Tilaajan puolesta työn ohjaajana ja yhteyshenkilönä on toiminut kaavoituspäällikkö Pekka Häkkinen.

Työ pohjautuu eri aikojen historiallisten ja suunnitelmakarttojen, kirjallisuudesta saatujen tietojen sekä maastokäynneillä kerättyjen havaintotietojen rinnastamiseen ja vertailuun. Lisäksi lähtötietoina on käytetty kaava-aineistoja sekä aiemmin tehtyjä selvityksiä rakennuskannasta. Käytössä olleet lähtötiedot on listattu tarkemmin raportin lopussa olevassa lähdeluettelossa.

Työhön liittyvä vuorovaikutus ja tiedotus tapahtuu kaavatyön yhteydessä, sillä työ etenee strategisen osayleiskaavan valmistelun kanssa samanaikaisesti. Tilaajan edustajiin ja viranomaisiin pidetään yhteyttä työpalavereissa, ohjausryhmän kokouksissa ja kaavaprosessiin kuuluvissa viranomaisneuvotteluissa. Alueen asukkaiden, poliittisten päätöksentekijöiden, järjestöjen, yrittäjien

yms. toimijoiden edustajille on pidetty keväällä 2013 strategisen kaavan laadintaan liittyen hanketta valmisteleva sidosryhmätyöpaja ja talvella 2014 kaavan valmisteluvaiheen yleisötilaisuus.

Työ aloitettiin yleispiirteisellä tutustumisella tutkimusalueeseen ja sen ominaispiirteisiin kaavatyön yhteydessä maastokäynneillä. Alueeseen ja sen taustoihin tutustumista syvennettiin alueen historiasta kertovan kirjallisuuden ja alueen lähtötietoaaineistoihin tutustumisen kautta.

Kaupungin rakennusvalvonnasta saatujen rakennusten rakennusvuositiedot vietiin kartalle ja sen jälkeen suoritettiin iällisesti yhtenäisinä hahmottuvien alueiden laadun ja säilyneisyyden arviointi silmämääräisesti maastossa inventoinnin mahdollisten aluekohteiden valintaa silmälläpitäen. Kaupungin rakennuskannan ikäjakauma arvioitiin muutoinkin em. tietojen pohjalta ja vanhimiksi todetut (tässä 1920-luvulla tai sitä ennen rakennetut) rakennukset, jotka eivät ennestään kuuluneet RKY- tms. merkittäviksi luokiteltujen tai muutoin aiemmin inventoitujen kohteiden joukkoon, poimittiin tarkemman inventointikohteiden valinta-arvioinnin kohdelistalle. Uudemmasta rakennuskannasta potentiaalsiin tarkemmin tutkittaviin kohteisiin valittiin kohdealueen julkiset tai muutoin maamerkkiluonteiset rakennukset.

Edellä mainitulla menettelyllä "esivalitut" kohteet kierrettiin maastossa. Maastokäynnillä suoritettun alustavan silmämääräisen arvioinnin (mm. kohteiden säilyneisyys) sekä tilaaja- ja viranomaistahojen haastattelujen perusteella tehtiin yhteistyössä tilajana kanssa tarkemmin inventoitavien kohteiden valinta.

Selvityksessä painotetaan viranomaisten strategisen yleiskaavan laatimisen yhteydessä pidetyissä viranomaistapaamisissa ilmaiseman toiveen mukaisesti "modernia rakennuskantaa", jollaiseksi tässä on tulkittu 1950-luvulla ja sen jälkeen aina 2000-luvulle saakka rakentuneet kohteet ja alueet. Yksittäiset asuinrakennuskohteet on rajattu työn ulkopuolelle. Rakennuksia ja alueita on työssä arvioitu osana maisemaa, johon ne sijoittuvat.

Inventointitarpeen käynnistäneen kaavatason (strateginen yleiskaava) yleispiirteisyydestä johtuen tarkastelu ei käsitä rakennusten sisätilojen inventointia eikä työssä selvitetä tai kuvata yksityiskohtaisemmin yksittäisten kohteiden rakennushistoriaa ja -vaiheita. Tällaiset tarkemmat selvitykset suositellaan tehtäväksi muutos- tai purku-paineiden alle oleville kohteille asemakaavoituksen tai – mikäli asemakaavoitusta ei tehdä – vähintäänkin rakennus-/purkulupapäätösten yhteydessä.

2. PIEKSÄMÄEN² HISTORIA JA ALUEIDEN RAKENTUMINEN

2.1 Alueen kehitys 1600-luvulle

Pieksämäen varhainen kehitys pohjautuu luonnonolosuhteisiin: jääkausi loi alueelle tyypillisen maiseman ja olosuhteet, myöhemmin kulkureitit, asutus, maanviljelys ja rakentaminen sijoittuivat muodostuneiden harjujonojen leikkauspisteeseen ja järvalueen korkeimman vedenjakajan, ”maanselän”, alueelle.

Pieksämäen seutu vapautui 30000 vuotta kestäneestä jääkaudesta n. 8000 vuotta sitten. Tunnettu ihmisen historia alueella on kuitenkin huomattavasti nuorempi.³ Tarkastelualueella tiedetään olleen asutusta jo esihistoriallisella ajalla.⁴ Paremmin tunnetaan kuitenkin historia 1500-luvulta alkaen, jolloin pysyvä asutus oli jo vakiintunut seudulle.

Pieksämäen harjulla, Pieksäjärven lounaispuolella, sijaitsi 1560-luvulla 16 taloa.⁵ Alueen väkiluvun ja vaurauden kasvu loi perustan seurakunnan perustamiselle osana Viipurin piispan seurakuntatyön tehostamista alueella.⁶ Tuolloin talot kuuluivat Visulahden hallintopitäjään, mutta jo seuraavalla vuosikymmenellä perustettiin Pieksämäen kirkkopitäjä.⁷ Hallinnollisesti Pieksämäki syntyi osasta Juvan ja osasta Visulahden veroalueita, ja molempien alueiden talonpojista osa määrättiin nyt verolle uuteen pitäjään.

Näihin aikoihin alueen väkiluku oli reilut 2000 henkeä. Asuminen hajaantui väljällä seudulla muodostaen vain muutamia pieniä keskittyviä koko seudun asukastiheyden ollessa alle yksi henkilöä neliökilometrillä. Kunnan vanhin ja vaurain alue olisi ollut Haukivuorella, joka kuitenkin sijaitsi liiaksi uuden alueen eteläisellä reunalla toimiakseen uuden seurakunnan kirkonkylänä. Keskus sijoitettiin tästä syystä Pieksäjärven rannalle.⁸

Ensimmäinen pyhättö uuteen seurakuntaan rakennettiin ilmeisesti heti kirkkopitäjän itsenäistyttyä 1574. Rakennus oli oletettavasti vaatimaton, ns. kirkkopirtti, jossa voitiin suorittaa ehtoollisen jakaminen ja jumalanpalvelukset. 1577 valmistui ensimmäinen varsinainen kirkkorakennus, jota voidaan olettaa kunnostetun ja käytetyn aina uuden – nykyisen – kirkon rakentamiseen ja käyttöön ottoon vuonna 1753 saakka.⁹

1500-luvulla maata oli väkilukuun nähden runsaasti ja asukkaiden oli mahdollista vallata sitä omaan viljelykäyttöön. Maaomistusten rajat olivat epätarkkoja tai vaikeatulkintaisia. Kiinteää omaisuutta oli ihmisillä vähän. Alueen talous perustui kaskiviljelyyn, kalastukseen ja metsästyseen. Yleisimmät viljeltyt viljat olivat ruis, ohra ja kaura. Viljelys oli vielä sen verran alkeellista, että esimerkiksi halla saattoi johtaa katovuoteen ja sitä kautta nälänhätään, joka puolestaan altisti taudeille. Vähäistä karjataloutta harjoitettiin myös muiden elinkeinojen rinnalla.¹⁰

Kaupankäynti oli kiellettyä elintarvikekauppaa lukuun ottamatta. Kauppaa käytiin sitä varten olevissa kaupungeissa, joihin alueen asukkaat matkustivat myymään tuotteitaan ja ostamaan puo-

² Pieksämäen nimen taustasta on monia tulkintoja ja tarinoita saksankielestä nousevasta väännöksestä luonnonolosuhteisiin. Yleisin tulkinta on järven *pieksämisestä* mahdollisesti johtuva, vanhoissa kartoissa esiintyvä Pieksämä, joka on myöhemmin muokkaantunut Pieksämäeksi. Vastaavia nimenmuodostumisprosesseja on myös muualla Suomessa, kuten Hakkaama, Kääntämä, Juoksema. Myös –mäki-liite on lisätty moniin vastaavan tyyppisiin kaupunginimiin kuten Kärsämä ja Elimä, jotka ovat muuttuneet muotoihin Kärsämäki ja Elimäki. (Lähde: Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppa, osa I, s. 128 (1961); Kuopion lääninkartalla 1700-luvulta paikkakunnan nimi on kirjoitettu muodossa Pieximäki. (lähde: www.vanhatkartat.fi))

³ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppa, osa I, s. 37-53 (1961)

⁴ mm. Museoviraston kulttuuriympäristö-portaali, muinaisjäännöstietokanta

⁵ <http://saranat.fi/Flash/kuntanayttelyt.asp?kunta=pieksamaki>, 27.11.2013

⁶ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppa. osat 1 -2. 1961

⁷ <http://saranat.fi/Flash/kuntanayttelyt.asp?kunta=pieksamaki>, 27.11.2013; Pieksämäen kirkkopitäjä itsenäistyi vuonna 1574-75

⁸ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppa. osat 1 -2. 1961

⁹ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppa. osat 1 -2. 1961

¹⁰ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppa. osat 1 -2. 1961

lestaan muun muassa viipurilaisten kauppiaiden myymiä kankaita ja muita arjen tarvikkeita. Kaupungeissa käytävän kaupan lisäksi markkinoita järjestettiin tietyissä keskuksissa. Kulkureiteinä 1500-1600-luvulla ovat olleet huonokuntoisten teiden rinnalla vesitiet. Yhteys Pieksämäeltä Viipuriin oli talvella jäätä pitkin sen ajan oloissa lyhyt: 11 päivää.¹¹

2.2 1700-1800-luvut: maanviljelyksen, koulutoimen ja varhaisen teollisuuden kehitystä

Maanviljely säilyi alueen pääelinkeinona 1700-luvun alkupuolelle. Viljely oli edelleen suurimmaksi osaksi kaskeamiseen perustuvaa. Ilman kaskeamista oli maaperää tuolloin hankala viljellä, sillä se oli kivisenä raskasta työstää raivaamalla viljelykäyttöön. Laajoja viljelymaita ei muutenkaan seudulla ollut mahdollista muodostaa vesialueiden ja kallioiden jakaessa viljelykelpoista seutua pieniin osiin. Näin ollen myöskään isoja kyliä ei muodostunut alueelle, vaan asutus jakaantui taasisesti kylien ollessa vain 3-4 talon kokoisia.¹²

Alueen hallinnolliset osat ovat vaihdelleet verotuksellisista syistä. Kyläkuntajako vakiintui vasta 1700-luvulla. Kunnan talous ja väkiluku alkoivat kasvaa isovihan päätyttyä 1721 ja kunnan jälleenrakennus alkoi. Noin 10 vuodessa isovihan päättymisestä välillä autioituneet tilat oli jälleen asutettu. Väkiluku oli vuonna 1750 noin 5000 henkeä, josta se 100 vuodessa edelleen kaksinkertaistui.¹³

2.2.1 Kirkon kansanopetuksesta koululaitokseksi

Kirkollinen kansanopetus oli alkanut 1600-luvulla ja jatkui 1700-luvun alussa entisin muodoin: suullisena opetuksena joko kotona tai pappilassa sekä opitun kuulusteluna kirkon puolesta. Opetus perustui rangaistuksiin ja pakottamiseen, kuulustelussa epäonnistuminen saattoi johtaa jalkapuuhuun sekä lapsen että vanhemmat. Maata viljelevä väki protestoi koulutuspyrkimyksiä vastaan pitkään. Koettiin, ettei koulussa saatuja oppeja voitu hyödyntää arjen käytännön töissä, joista koulu päinvastoin oppilaitaan vain vieroitti.

Vuonna 1757 koululaitos eteni erillisen opettajan palkkaamiseen sekä järjestelmään, jossa kutaakin oppilasta opetettiin hänen oman oppimistahtinsa määräämä aika. Oppilaat olivat noin 20-30 -vuotiaita ja opettajan palkka urakkaluontoinen. Koululaitos kehittyi tästä lähtien alueella yrityksen ja erehdyksen kautta kohti vakaampia instituutioita.¹⁴

2.2.2 Yhteydet Pieksämäeltä markkinapaikoille ja kaupunkiin

Uudenkaupungin ja Turun rauhanteekojen seurauksena vanhat markkinapaikat Viipuri, Savonlinna ja Hamina saivat väistyä Loviisan, Kokkolan ja Oulun tieltä. Myös Pietarin merkitys alkoi kasvaa. Tiet olivat edelleen huonokuntoisia, matkaa markkinoille tehtiin kärryjä useammin reellä. Kyläläiset tiesivät omat reittinsä eikä kiirettä matkanteossa ollut, joten paikallisilla ei esivallan kehotuksesta huolimatta ollut motivaatiota kehittää kunnollista tieverkostoa vesireittien rinnalle. Seudun ollessa soista ja vesistöistä olisi kesälläkin ajokuntoisten teiden rakentaminen ollut 1700-lukulaisilla menetelmillä haasteellista.¹⁵

2.2.3 Kirkonkylän ja liike-elämän kehitys

Vuonna 1753 vihittiin käyttöön uusi kirkko. Kirkko oli rakennettu vanhan ja huonokuntoisen tilalle sekä palkka- että talkootöinä, joista jälkimmäinen velvoitti paitsi työhön, myös materiaalien toimittamiseen.

¹¹ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppala. osat 1 -2. 1961

¹² Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppala. osat 1 -2. 1961

¹³ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppala. osat 1 -2. 1961

¹⁴ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppala. osat 1 -2. 1961

¹⁵ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppala. osat 1 -2. 1961

Merkittävä asuinrakentaminen kirkon ympärille - jonka sijainti puolestaan oli aikanaan päätetty pitäjän keskelle - alkoi 1800-luvun lopulla kirkon ja kunnallishallinnon erottamisen jälkeen. Maa-kaupan ja elinkeinojen vapautumisen myötä mahdollistui kirkonkyläen kehittyminen taajamiksi.¹⁶ Myös Pieksämäellä kirkon ympärille kehittyi siis kirkonkylän keskus, joka säilyi paikallaan aina 1920-luvulle saakka. Tärkeimmät rakennukset - kirkko, pappila ja koulu – sijaitsivat maisemaa hallitsevalla avaralla peltoharjanteella.¹⁷ Harjanteen alle teiden risteykseen, ns. Tienristin alueelle keskittyi 1860-luvulta ja kaupan vapauttamisesta lähtien myös alueen liike-elämä. Ensimmäinen sekatavarakauppa perustettiin 1870-luvun alussa. Tähän asti tuotteita kuten sokeria, kahvia ja tupakkaa oli myyty maatilojen yhteydessä olevista pienistä sivuhuoneista. Kaikki kauppatavara tuotiin Viipurista ja Pietarista.¹⁸

2.2.4 Aateliston merkitys alueen kehittäjänä

Aateliston osuus alueen asukkaista oli pieni. Aatelistoa oli vuonna 1850 väestöstä vain n. 0,5% koostuen vähälukuisesta virkamiehistöstä, papistosta ja sotilasvirkatalojen eli puustellien haltijoista. Sotilasvirkamiehet, joita on aina sijoittunut Ruotsin ja Venäjän valtataisteluille keskeiselle seudulle, toimivat merkittävässä asemassa tuoden alueelle vaikutteita mm. rakennus- ja viljelytavoista sekä perustaen mm. tehtaita. Alueen kehityksen kannalta merkittävistä sotilasvirkamiehistä voidaan mainita esimerkkinä voidaan mainita majuri Gabriel Molanderin poika Kapteeni Johan Fredrik Molander, joka perusti alueen teollisen kehittymisen ja työllisyyden kannalta merkittäväksi muodostuneen (tämän työn tarkastelualueen ulkopuolella pohjoisessa sijaitsevan) Haapakosken ruukin¹⁹. Sama mies viljeli myöhemmin Mäenpään tilaa²⁰ ja oli muutoinkin kunnassa merkittävä henkilö.

2.2.5 Teollisuuden synty

Raudan käsittelyn taito on ollut alueella perinteinen käsityöelinkeino. Alueen järvissä ja soissa on paljon rautamalmia, jonka teollinen käyttö aloitettiin 1840-luvun alussa mm. edellä mainitussa Haapakosken ruukissa. Haapakosken tehdas säilyi alueella ainoana suurempana teollisuuden työllistäjänä 1800-luvun. Paikallisiin tarpeisiin oli alueella kuitenkin rautasulattamo jo 1700-luvun loppupuolella.

Muista ensimmäisistä teollisuuslaitoksista mainittakoon esimerkiksi Porsakosken sahamylly. Haapakosken ruukkia lukuun ottamatta oli teollisuuden taloudellinen merkitys alueella kuitenkin verraten pieni. Tehdastoiminnan laajenemista varten tarvittavan pääoman puute ja elinkeinoelämän säätely rajoittivat teollisuuden kehitystä, mutta yhtä kaikki varhainkin teollistuminen tarjosi työmahdollisuuksia paikallisille ja vilkastutti seudun elinkeinoelämää.

2.2.6 Maanomistuksen muutokset ja maatalouden kehitys 1800-luvulla

Maanviljelyn alalla suuri muutos oli maan jakaminen yksityisomistukseen - isojako. Vapaa hyödyntäminen oli taannut kaskeamisen mahdollisuudet helpommin kuin pirstoutunut yksityisomistus. Maanomistuksen jakaminen johti myös uuteen sosiaalisen luokkaan, jolla maata ei ollut, ja heidän tilanteensa vaikeutui.

Maatalouden muutoksissa merkittävä tekijä oli Maatalousseuran perustaminen 1800-luvun puolessa välissä sekä seuran tekemä valistus- ja koulutustyö. Pikkuhiljaa kehittyivät meijeriosuuskunnat. Myös metsänhoito alkoi kehittyä. 1800-luvun lopulla alkoi Suomeen virrata ulkomaista viljaa, joka teki kotimaisesta viljelystä vähemmän kannattavaa. Karjatalouden merkitys kasvoi.

¹⁶ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppala. osat 1 -2. 1961

¹⁷ <http://saranat.fi/Flash/kuntanayttelyt.asp?kunta=pieksamaki>, 27.11.2013

¹⁸ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppala. osat 1 -2. 1961

¹⁹ http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx?sovellus=mjreki&taulu=T_KOHDE&tunnus=1000015818

²⁰ ks. raportin kohta "aiemmin inventoidut kohteet"

Pietarin kasvaminen vahvisti kaupungin merkitystä eteläsavolaisten kauppapaikkana; kaskeamisen väistyttyä pikkuhiljaa karjatalouden tieltä Pietariin myytiin muun muassa maataloustuotteita.

Kuva 3. Ote pitäjänkartasta 1890-luvulta. Kartalta ilmenevät hyvin päätiät ja hiljan valmistunut junarata sekä Pieksämäen asema rautateiden risteyspaikkana. Alueen rakentuneisuus ei runsaiden tekstien vuoksi hahmotu kartalta kovin hyvin, mutta runsas talonimien keskittymä kirkon eteläpuolella osoittaa Tienristin alueen muodostumista alueen keskuksiksi. Kartan nimistöstä löytyy huomattava määrä nykyisin tunnettuja ja käytössä olevia nimiä.

2.3 1900-luku

2.3.1 Sivistyksen, liikenteen ja työväen järjestäytymisen kehitys, osuuskauppa

Vuonna 1900 perustettiin alueelle nuorisoseura, joka järjesti perheiltamia, teatteria ja laulua. Kristillissiveellinen isänmaalisuuden henki sekä valistustyö olivat monipuolisen toiminnan ytimessä. Nuorisoseura järjesti myös hiihtokilpailuja ja toimi aloitteentekijänä erilaisten urheiluseurojen perustamiseksi.

Ensimmäinen kansakoulu aloitti toimintansa 1872, ja vaikka sitäkin oli entiseen malliin vastustettu, kasvoi koulua käyvän kansanosan määrä kuitenkin pikkuhiljaa. Piirijakoasetus 1898 velvoitti kunnat jakamaan alueensa kansakoulupiireihin ja vuoteen 1911 mennessä oli silloisen Pieksämäen alueella jo 15 kansakoulua, joiden rinnalla kiertokoulu toimi edelleen aina 1940-luvun alkuun saakka. Oppivelvollisuuslaki tuli voimaan 1921.

Ensimmäinen työväenyhdistys perustettiin 1905. Vuonna 1912 erilaisiin työväenyhdistyksiin kuului Pieksämäellä jo 261 henkilöä, joista huomattava osa Savonlinna-Pieksämäki -poikkiradan työllistämiä ratatyöläisiä.

Pieksämäen Osuuskauppa perustettiin 1915.

2.3.2 Rata vaikuttaa yhdyskuntarakenteen kehitykseen

Vuonna 1889 valmistunut Savon rata sekä 1918 käyttöönotettu poikittaisrata toivat muutoksia alueen painopisteisiin. Radan valmistuminen merkitsi uuden asutuskeskuksen muodostumista aseman seudulle, joka puolestaan lisäsi kauppojen ja käsityöläisten tarvetta siellä. Jo 1920-luvulla olikin havaittavissa kaksi keskusta: alkuperäinen kirkon ja Tienristin seutu sekä rautateiden myötä kehittynyt asemanseudun keskus.

Kuva 4. Pieksämäen asema vuonna 1927

1910-luku oli myös voimakkaan taloudellisen nousun ja väkiluvun kasvun aikaa. Väkiluku kasvoi vuosien 1910-1928 välillä noin 800 hengestä n 2400 henkeen. Reilut 20 % koko pitäjän väestä asui kirkonkylän alueella.

Väkiluvun kasvaessa myös yhteiskunnan epäkohdat korostuivat ja muodostui tarve järjestelmällistä alueen hallintoa. Alun perin nimellä Pieksämä tunnettu kauppala perustettiin vuonna 1929. Kauppalan nimi vakiintui 1948 Pieksämäen kauppalaksi.

2.3.3 Ensimmäinen asemakaava

Eräänä vaikuttimena kauppalan perustamiselle oli siis sekavan asutuskeskuksen muodostuminen radan seudun noustessa "toiseksi keskustaksi" kirkon seudun rinnalle. Nuoressa kauppalassa oli aiheellista käynnistää keskustan alueiden suunnittelutyö. Perusteellisen kartoitustyön jälkeen aloitettiin alueen asemakaavoittaminen.

**Kuva 5. Pieksämäen pohjakartta vuodelta 1931-1933. Kartta näyttää kaupunkirakenteen tilanteessa, jossa alueen ensimmäinen asemakaava syntyi. Keskuskatu hahmottuu selkeästi pääkatuna ja yhdyskuntarakenteen "selkärankana". Urheilukenttä sijaitsee samalla paikalla kuin nykyisin. Veturitallit ja rata-
pihan lukuisat raiteet kertovat rautateiden risteysaseman merkittävästä logistisesta roolista.**

Ensimmäisen, vuonna 1937 vahvistetun asemakaavan laati Otto-livari Meurman. Asemakaavassa kauppa muodostui kirkon ja aseman välille kaupunkirakenteen painopisteen ollessa aseman seudulla. Kirkonkylästä mm. Pappila jäi asemakaavan ulkopuolelle.

Kaikkiaan ensimmäisessä asemakaavassa oli 1743 tonttia, joista valtaosa asuintontteja, etenkin omakotitontteja. Vain yksi tontti oli osoitettu kolmikerroksista rakennusta varten. Lisäksi oli reilut 200 viljelystonttia, pääasiassa pappilan pelloille sekä itäisen kauppalan osan pohjoisosaan. Viljelystontit oli tarkoitettu lisätulon lähteeksi asukkaille: pienviljelykseen, puutarhan, ja siipikarjanhoitoon. Viljelystonteillakin säilytettiin kuitenkin mahdollisuutena tonttien otto myöhemmin asuinkäyttöön.

Teollisuustontteja osoitettiin kaavassa 36 kappaletta. Ne sijoituivat Jyväskylän ja Kuopion ratojen varsille siten, että useimmille tonteille oli mahdollista rakentaa pistoraide. Julkisille rakennuksille oli varattu 21 tonttia. Nykyinen Sibeliuspuisto sekä Hiekanpäänniemen ja pappilan ranta-

alueiden välille sijoittuvat puistoalueet ovat olleet tässä ensimmäisessä asemakaavassa suurimmat merkityt puistoalueet.

Kauppalan ensimmäisiin rakennushankkeisiin kuului vuonna 1931 käyttöön otettu kauppatori. Torilla käytiin vilkasta kauppaa etenkin syyskuussa käydyillä eläinmarkkinoilla, joille tuotiin paljon karjaa myyntiin. Eläinten myynti ja varsinainen torikauppakin lopetettiin sotien jälkeen, mutta kaupankäynti kehittyi muissa muodoissa ja liikkeitä perustettiin vilkkaasti kauppalan ensimmäisinä vuosikymmeninä.

Sähkövoima on ollut turvattuna alueella 1930-luvulta asti. Tuotteiden tehdasvalmisteisuuden lisääntyttyä elinkeinot siirtyivät tuotteiden valmistuksesta valmiiden tuotteiden myyntiin ja korjaukseen. Kaupallisen ja yrittäjätoiminnan edellytykset ovat olleet alueen toimivien liikenneyhteyksien vuoksi hyvät. 1960-luvun alussa kauppalassa toimi 102 erilaista kauppaliikettä. 2011 yritystoimipaikkojen lukumäärä oli Tilastokeskuksen mukaan yli 1200 kappaletta.

Ensimmäisen asemakaavan mukainen katuverkko ja yhdyskuntarakenteen jäsentymisen pääperiaatteet ovat edelleen erittäin hyvin nähtävissä kaupungin toteutuneessa keskustassa.

Kuva 6. Karttaotteita Otto-Iivari Meurmanin Pieksämäen ensimmäisestä asemakaavasta (vahv.1937).

2.3.4 Sotavuodet

Kauppalan ensimmäiset vuosikymmenet tuottivat kehitystä elämän eri aloilla terveydenhoidosta ja hygieniasta sivistykseen ja alueiden kunnossapitoon. Sota-aikana Pieksämäen merkitys oli keskeisen sijainnin ja ratayhteyksien vuoksi merkittävä. Risteysaseman kautta kulki sotavuosina 1939 - 1944 yhteensä kymmeniä tuhansia sotilaita, siviilejä ja siirtolaisia. Talvisodan aikana Pieksämäeltä käsin ohjattiin koko maan rautatieliikennettä. Naarajärven sotavankileirin kautta puolestaan kulki neljän vuoden aikana noin 10 000 vankia.²¹

Kuva 7. Ote Suomen taloudellisesta kartasta vuodelta 1941. Kartalla hahmottuu selvästi rakentamisen keskittyminen Tienristin ja rautatieaseman väliselle alueelle sekä ns. rautatieläisten alueelle Pieksänjärven eteläisen pohjukan länsipuolella.

2.3.5 Kauppala rakentuu kaupungiksi

50-luvulla rakentaminen vilkastui ja kerrostaloja ilmestyi katukuvaan. Pieksämäki muuttui kaupungiksi 1962. 60-luvulla kaupunkiin rakentui mm. VR:n konepaja, Siilin koulu, kaupungin seurakuntatalo, Kauppakadun Säästöpankki sekä - silloin lajissaan suurin – aseman uusi ylikulkusilta. 70-luvulla puolestaan rakennettiin mm. Savonsolmu –hotelli, Moilasen leipomon uudet tilat sekä uusi kaupungintalo.

²¹ Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppala. osat 1 -2. 1961

Pääpiirteissään kunnan elämään vaikuttivat 70-90-luvuilla vastaavat asiat kuin muuallakin Suomessa – teollisuuden kehitys, kaupungistuminen, autoistuminen jne. Näiden ilmiöiden vaikutus jäi kuitenkin monia muita paikkakuntia vähäisemmäksi. Paikallisina tapahtumina historiankirjoihin ovat jääneet mm. kirkon korjaus, uuden vedenpuhdistamon ottaminen käyttöön sekä uuden keskusliikenneaseman valmistuminen.

90-luvulla keskustelu kuntaliitoksista sai laman myötä uutta tulta. Vuonna 2003 kaupungin naapurikunnat Pieksämäen maalaiskunta, Virtasalmi ja Jäppilä yhtyivät kunnaksi, jonka nimeksi tuli Pieksänmaa. Vain joitakin vuosia myöhemmin vuonna 2006 syntyi Pieksämäen ja Pieksänmaan kuntaliitokselle nykyinen Pieksämäen kaupunki.

Vuonna 2013 Pieksämäki on 20 000 asukkaan kunta, jonka elinkeinorakenne on muun Suomen tavoin palveluvoittoinen. Palvelualat työllistävät yli kaksi kolmasosaa kaupungin väestöstä, jalostuksen työpaikkojen osuus on 23 prosenttia.

Merkittävimmin nykyiseen kaupunkikuvaan vaikuttaneena tekijänä näkyy järven ja rantapuiston merkitys julkisten rakennusten ja toimintojen kerääjänä ja yhdistäjänä. Pieksänjärven rantaan tai sen tuntumaan ovat rakentuneet kaupungin merkittävimmät toiminnot ainoasta hotellista kulttuurikeskukseen, sairaalaan ja urheilutaloon.

2010-luvun uuden liikennepolitiikan ja tiukentuneiden valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden vaikutukset näkyvät jo veturitallin alueen asemakaavassa ja kaupungin merkittävässä päätöksessä sijoittaa kauppakeskus ydinkeskustaan. Tunnistettavissa on myös kaupungin selkeä tahtotila kehittää ydinkeskustan kävelyn ja pyöräilyn olosuhteita sekä julkisten palvelujen esteettömyyttä saavutettavuutta, mikä todennäköisesti tulee tulevaisuudessa merkittävimmin vaikuttamaan kaupungin ydinkeskustan kaupunkikuvalliseen ja toiminnalliseen kehittymiseen.

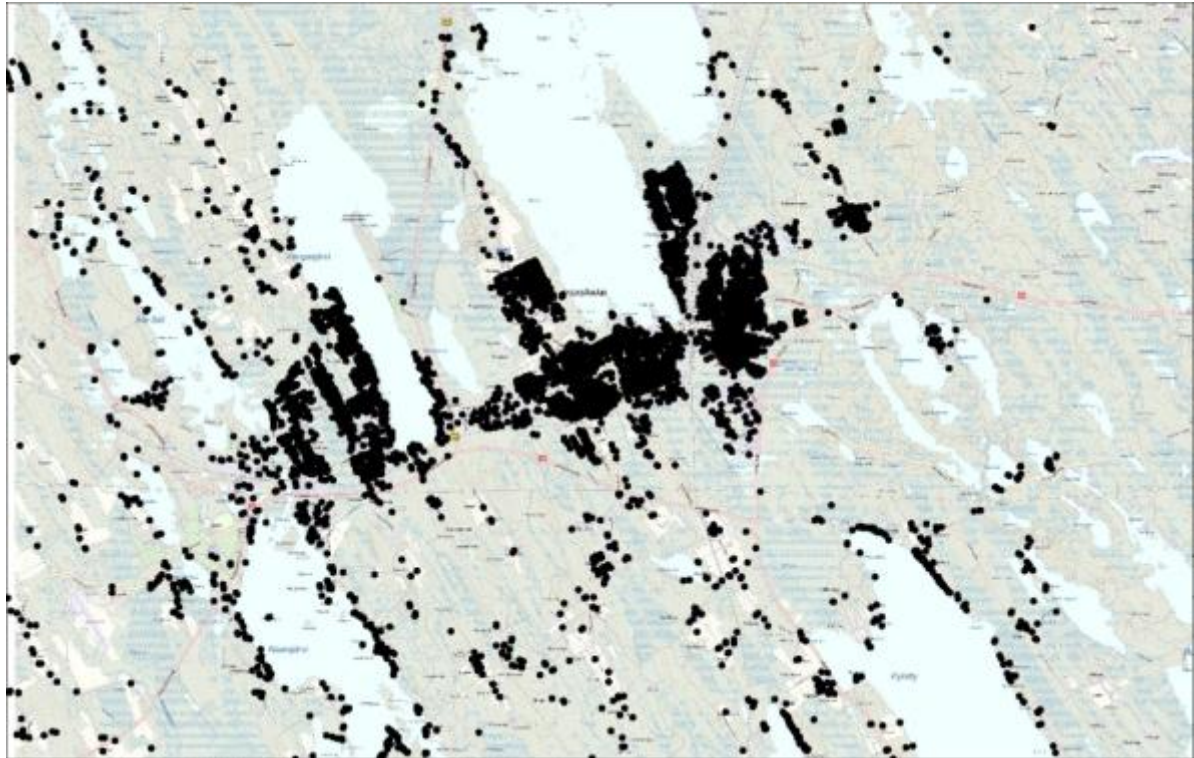

Kuva 8. Kulttuurikeskus Poleeni valmistui vuonna 1989, suunnittelijat Arkkitehdit Ky / K.V. Gullichsen - E. Kairamo - T. Vormala.

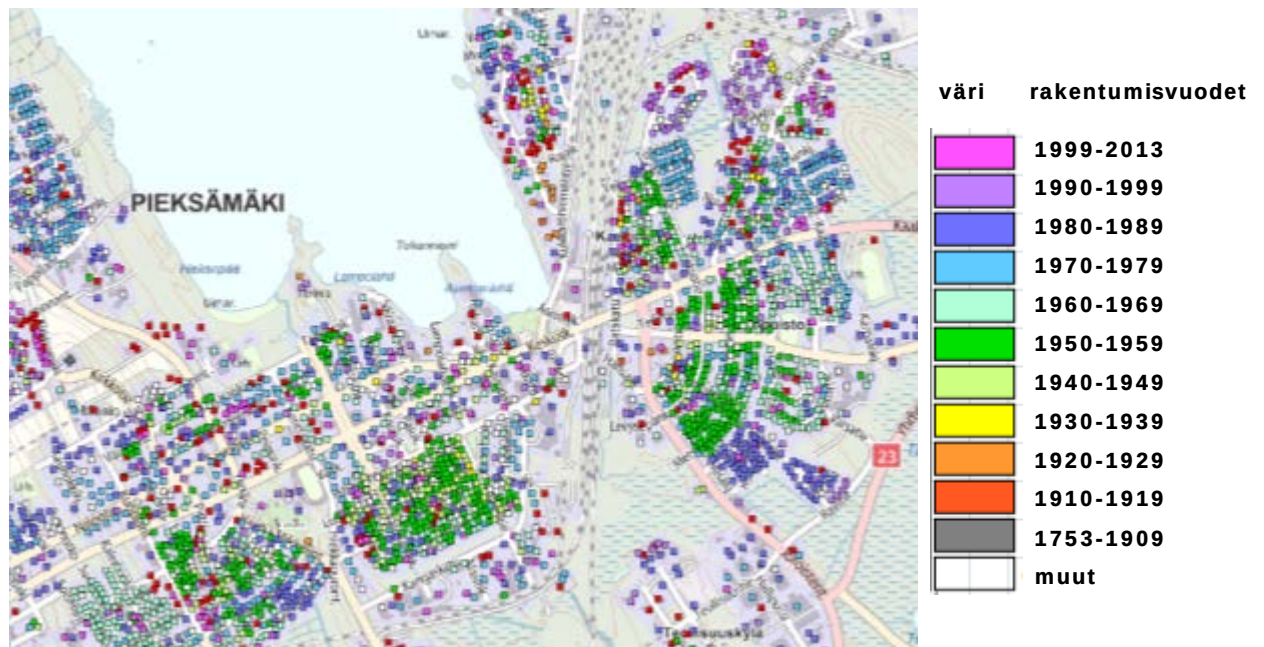
2.4 Alueella eri vuosilta säilynyt rakennuskanta

Tänä päivänä kunnan tiedossa on inventoitavalta alueelta ja sen läheisyydestä noin 9000 rakennuksen sijainti ja näistä noin 6000 rakennuksen rakennusvuosi. Tiedot on tutkimustyön taustaselvityksissä syötetty MapInfo -ohjelmaan, jolla on luotu erilaisia karttoja nykyisen rakennuskannan rakentumisen aikakausista. Näin on saatu tietoa nykyisen kaupungin laajentumisvuosista ja suunnista.

Rakennusvuosien perusteella on ollut mahdollista hahmottaa ajallisesti yhtenäisinä toteutuneita alueellisia kokonaisuuksia sekä alueen rakentumisen painopisteitä eri aikakausina. Esimerkiksi keskusta muodostui alkujaan kirkon ympärille, josta rakentamisen painopiste siirtyi sittemmin aseman tuntumaan ja myöhemmin näiden kahden painopisteen väliselle alueelle. Asuinalueet ovat rakentuneet melko selkeästi alue kerrallaan keskustasta laidemmalle edeten sitä mukaa, kun uusia alueita on kaavoitettu asumiselle.

Kuva 9. Kaupungin rakennusrekisterissä olevan rakennuskannan sijoittuminen tarkastelun kohdealueella ja sen ympäristössä vuonna 2013. Kuvasta hahmottuvat selvästi nykyinen keskustaajama sekä runsas haja-asutus taajama-alueen ympärillä.

Kuva 10. Keskustan rakennuskanta kausittain. Kuvasta hahmottuu selvästi rakennusajankohdaltaan yhtenäisiä kokonaisuuksia, esim. rautatieaseman itäpuolella sijaitseva Kontiopuiston alue, joka on RKY-kohde.

3. KOHTEET KAAVOISSA JA AIEMMISSA SELVITYKSISSÄ

3.1 RKY-kohteet

Tarkastelun kohdealueelle eli strategisen osayleiskaavan kaava-alueelle sijoittuu 13 valtakunnallisesti merkittäväksi luokiteltua rakennetun kulttuuriympäristön kohdetta. Kohteiden nimet ilmevät seuraavan kohdan 3.2. Maakuntakaava taulukosta.

3.2 Maakuntakaava

Ympäristöministeriö on vahvistanut Etelä-Savon Maakuntakaavan vuonna 2010. Tämän selvityksen tarkastelualueella sijaitsevat seuraavan taulukon mukaiset maakuntakaavassa huomioidut valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittäväksi luokitellut aiemmin inventoidut alue- ja rakennuskohteet. (Aluekohteet erottuvat listauksessa lihavoituna.) Kohteet on kuvattu tarkemmin kohdekorteilla luvuissa 5.2 *Aiemmin inventoidut aluekohteet* ja 6.2. *Aiemmin inventoidut rakennuskohteet*.

Taulukossa käytetyt merkinnät:

Lyhenteet

V	valtakunnallinen
M	maakunnallinen
rky 3	Rakennettu kulttuuriympäristö -julkaisu, kohdenro
mm 66	Maisema-alueityöryhmän mietintö, kohdenro
RakSuoJLaki	Rakennussuojelulaki
ValtAsetus	Valtionasetus
	Kirkkolaki
	valtakunnallisesti merkittävät rautatieas.-alue
sk	seutukaava
yk, oyk	yleiskaava, osayleiskaava
ak	asemakaava

Teemat

R	Rannat ja vesistöreitit
S	Sotahistoria
K	Kylät

kohdenro	Alue / Kohde	arvo, lähde, suojelu	Teema
SR 11.617	Kauppakatu 1, ent. Raamattutalo Savontie 22, ent. Hammaslääkärin talo Seurojentalo Vanha kaupungintalo Ratavartijan mökki Ortodoksinen kirkko Joroistentie 3, Herttuan talo Nokkala Keskuskatu 7, ent. POK:n talo Keskuskatu 53, ent. Meriluodon talo Urheilukentän portti Keskuskatu 5, ent. Keski-Savon Osuusliike Kinolinna Sepposen talo Ent. KOP:n talo Keskuskoulu Kirkkotien asuinalue	M, RakSuoLaki M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk M, sk	S
SR 11.600	Siilin mylly ja saha Bovallius-ammattiopisto	V, rky 58, RakSuoLaki,sk M, sk	R
maV 11.555	Maaseurakunnan kirkko ympäristöineen <i>Alueella olevat kohteet:</i>	V, rky 59	K
SR 11.618	Maaseurakunnan kirkko ja kellotapuli Iso-Pappila Moision kartano Rantatie 1, ent. kirkonkylän kansakoulu	V, rky 59, kirkkolaki, sk V, rky 59, sk V, rky 59, sk V, rky 59, sk	S
maV 11.556	Valtionrautateiden alue <i>Alueella olevat kohteet:</i> Vanha rautatieasema Sirpalesuoja Veturitalli, Pieksämäen asemapäällikön asuintalo Asuinkasarmit ja -rakennukset	V, rky 60, rautatie-as. V, rky 60, rautatie-as,sk V, rky 60, rautatie-as,sk V, rky 60, rautatie-as,sk V, rky 60, rautatie-as. V, rky 60, rautatie-as.	R S R R
maV 11.557	Kontioapuiston omakotialue	V, rky 61, sk	
ma 11.568	Mäenpään kartano	M, sk	S
ma 11.602	Nikkarilan kampus	M, ValtAsetusVarjeltu	R
ma 11.609	Ent. Niskamäen koulu	M, uusi	
ma 11.616	Pyhälouman mylly	M, sk	R

Taulukko 1. Maakuntakaavassa huomioidut aiemmin inventoidut alue- ja rakennuskohteet.

3.3 Yleiskaavat

Työn alueella ovat inventointia tehdessä (2013) voimassa seuraavat yleiskaavat:

- Pieksämäen yleiskaava 2000 (hyväksytty 1979)
- Hirvipohjan osayleiskaava (1983)
- Naarajärven eteläosan osayleiskaava (1990)
- Kukkaromäen osayleiskaava (1992)
- Nokkala-Selkiön osayleiskaava (1992)
- Keskustan eteläosien osayleiskaava (2012, oikeusvaikutteinen)

Tarkastelualueen eteläpuolisilla alueilla ja suunnittelualueella pienellä osalla Naarajärven pohjois-
osan rantaa on voimassa

- Naarajärven alueen rantaosayleiskaava (2011).

Kaikki em. yleiskaavat ovat aluevarauskaavoja, joilla on osoitettu alueita eri käyttötarkoituksiin.
Kaavat eivät ole kaikilta osin toteutuneet.

Vain Keskustan eteläosien osayleiskaava on laadittu oikeusvaikutteisena.

3.3.1 Suojelumerkinnät yleiskaavoissa

Yleiskaavojen osalta rakennusten ja rakennettujen alueiden suojelumerkintöjä on vain keskustan eteläosien osayleiskaavassa. Lisäksi vanha Mikkeliintie on siinä osoitettu historiallisena tielinjana Selkiönharjulla ja kaava-alueen eteläosassa.

Rakennukset on ko. kaavassa huomioitu kahdella merkinnällä (SR-3 ja SRS-16). Aluekohteet on osoitettu aluerasterimerkinnällä.

SR-3-kohteet

Määräys: *"Suojeltava rakennus. Rakennus- tai kulttuurihistoriallisesti tai kaupunkikuvallisesti arvokas rakennus, jonka purkaminen on maankäyttö- ja rakennuslain 41 § 2 mom:n nojalla kielletty. Rakennuksen ulkoasua ei saa muuttaa siten, että sen rakennus- tai kulttuurihistoriallisesti arvokas tai kaupunkimiljöön kannalta arvokas luonne turmeltuu. Suojelutavoitteet toteutetaan asemakaavalla. Yleiskaavan suojelumääräys ohjaa asemakaavojen muutoksia. Asemakaava alueen ulkopuolella suojelutavoitteet voidaan toteuttaa erillispäätöksin. Indeksinumeron mukaiset kohdetiedot osayleiskaavan selostuksessa."*

Osayleiskaava-alueella on seuraavat SR-kohteet:

3. Kinolinna (1939)
6. Keskuskoulu (1929)
8. Etelä-Savon Säästöpankki (1967)
10. Vanha rautatieasema (1889)
11. Veturitalli (1890)
12. Vara-asema (sirpalesuoja) (1940-1941)
18. 1. Nokkalan päärakennus
2. Nokkalan vanha päärakennus
3.-5. Nokkalan talousrakennukset
19. Ortodoksinen kirkko (1957)
22. Rautatien vesitorni (1950-luku)

SRS-16-kohteet

Määräys: *"Rakennussuojelulain nojalla suojeltu rakennus. Rakennusta koskevat suojelumääräykset on annettu rakennussuojelulain mukaisessa suojelupäätöksessä."*

Vanha Raamattutalo on kaavassa osoitettu omalla merkinnällään SRS-kohteena. Suojelupäätös on mukana osayleiskaavan liiteasiakirjoissa.

Aluerasterimerkinnät

Kaavassa on osoitettu arvokkaita miljöitä ja rakennuksia erilaisilla merkintätavoilla. Aluerasterilla on osoitettu laajemmat kokonaisuudet, *rautatieympäristö*, *Nokkalan alue* sekä *Keskuskadun alue*.

Rautatieympäristöä on osoitettu C-aluevarausmerkinnällä (keskustatoimintojen alue). Aluevarauksen sisältämä rautatieympäristö on osoitettu aluerasterilla, jonka selitys on:

"Rasterimerkinnällä on osoitettu Valtioneuvoston vahvistamat valtakunnallisesti merkittävät rakennetun kulttuuriympäristön rajaukset. Aluetta koskevissa suunnitelmissa on otettava huomioon alueen historiallisesti tai kaupunkikuvan kannalta arvokkaat rakennukset, rakennusryhmät ja asemakaavalliset periaatteet. Asemakaavaa laadittaessa on varmistettava kulttuurihistoriallisten arvojen säilyminen. Museoviranomaiselle tulee varata tilaisuus lausunnon antamiseen ennen alueella tehtäviä muutos- ja korjaustöitä."

Keskuskadun ympäristö on merkitty samalla rasterilla. Sekä Keskuskatu, että rautatieympäristö ovat RKY-kohteita.

Nokkalan alue ei ole RKY-kohde. Se on merkitty keskustan eteläosien osayleiskaavaan eri rasteilla, johon liittyvä määräys on:

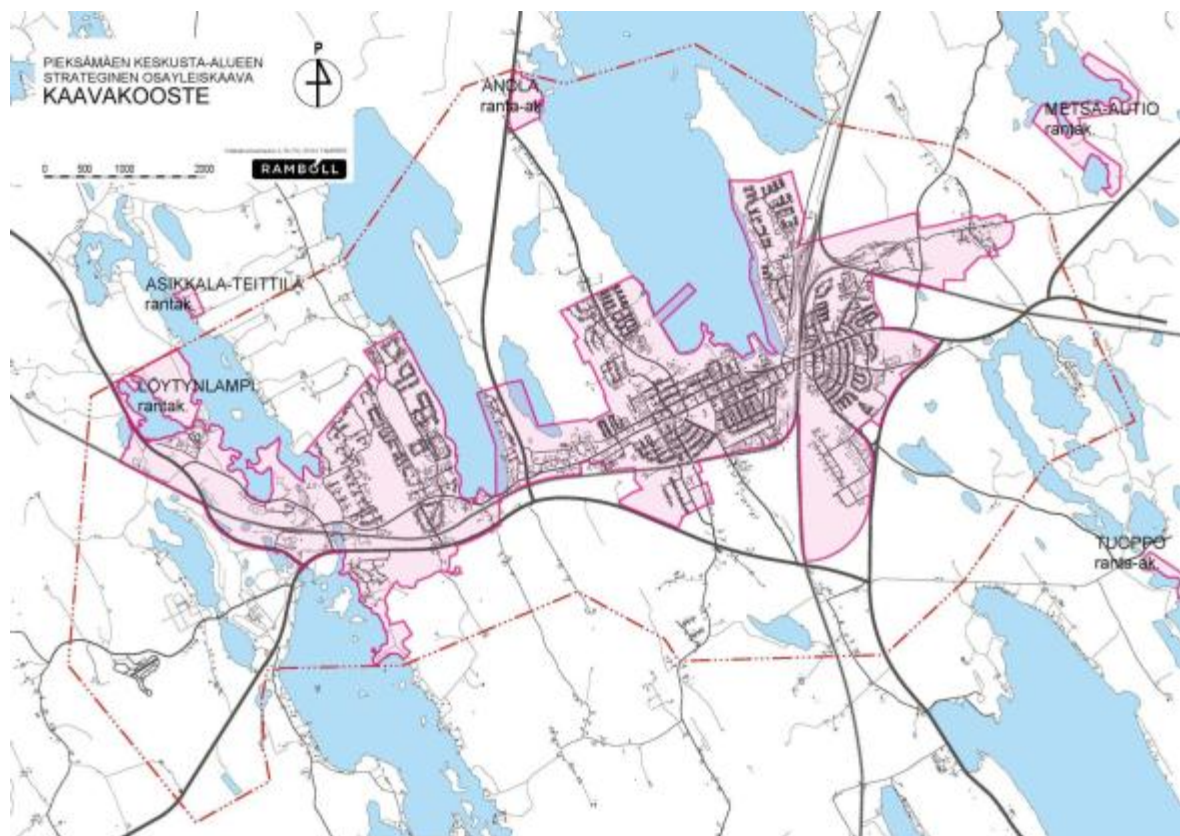
"Kulttuurihistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas alue. Kulttuurimaiseman säilymisen kannalta merkittävä rakennus- ja aluekokonaisuus. Asemakaavaa laadittaessa on varmistettava maisemallisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilyminen."

3.3.2 Keskustan eteläosien osayleiskaavan suojelukohteet suhteessa maakuntakaavan suojelukohteisiin

Keskustan eteläosien osayleiskaavaan 2012 merkityt suojelukohteet on kahta lukuun ottamatta merkitty jo maakuntakaavaan 2010. Nuo kaksi kohdetta ovat *Etelä-Savon Säästöpankki* ja *Rautatien vesitorni*. Keskustan eteläosien osayleiskaavatyön yhteydessä (hyvin suppeasti) inventoituina kohteina näitä kohteita ei ole sisällytetty tämän tarkastelun kohdejoukkoon.

3.4 Asemakaavat

Tarkastelualueesta noin kolmasosa on asemakaavoitettua aluetta. Asemakaavoittamattomilla alueilla rakentaminen on vähäistä.

Kuva 11. Asemakaavoitetut alueet inventoinnin tarkastelualueella ja ranta-asemakaavat sen läheisyydessä. Kolmipistekatkoviiva osoittaa strategisen osayleiskaavan kaava-alueen alustavan rajauksen ja punertava rasteri asemakaavoitetut alueet.

Asemakaavojen osalta tämän tarkastelun lähtötietona on käytetty kaupungin konsultille toimitamaa sähköistä ajantasakaava-aineistoa²². Ainut em. aineistosta ilmennyt asemakaavoilla suojeltu kohde, jolla ei ole myös maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittävän kohteen statusta (ks. maakuntakaavassa huomioidut kohteet), on poliisiaseman viereen sijoittuva asuinrakennus. Yksittäisenä asuinrakennuksena rakennusta ei ole otettu mukaan tässä työssä inventoitavien kohteiden joukkoon.

3.5 Muut selvitykset

Alueelle on toteutettu useita eri tarkkuustason selvityksiä, joissa on kartoitettu alueen rakennuskantaa.

Työn tärkeimpänä lähteenä aiemmin inventoiduille kohteille on käytetty Etelä-Savon maakuntaliiton nettipohjaista, viranomaiskäytössä olevaa kulttuuriperintötietokantaa. Lisäksi on tutkittu muita inventointeja, kuten Pieksämäen keskustan eteläosien osayleiskaavan taustaselvityksenä valmistunutta raporttia rakennetusta kulttuuriympäristöstä (Kulttuuriympäristö- ja rakennusperintö, Insinööritoimisto LIIDEA, 24.10.2008, tarkistettu 5.7.2011. AIRIX Ympäristö Oy), sekä vuonna 2012 valmistunutta erillisinventointia viljasiilosta (Pekka Häkkinen, Pieksämäen kaupunki).

Luettelo selvityksistä on löydettävissä raportin lähdeluettelosta raportin lopusta.

²² Huom! sähköinen ajantasakaavayhdistelmäaineisto on tarkastelun aikana havaittu osin puutteelliseksi – mm. sen aluerajaus ei kata aivan kaikkia asemakaavoitettuja alueita.

4. ARVOT JA LUOKITUSPERUSTEET

Kohteiden arvoja ja ominaispiirteitä on tässä työssä tarkasteltu kolmen määrittelyperusteen kautta: kohteilla voi olla arkkitehtonisia/rakennusteknisiä, historiallisia ja/tai maisemallisia arvoja. Lisäksi on tarkasteltu rakennusten ja ympäristöjen säilyneisyyttä suhteessa alkuperäisiin ominaispiirteisiin tai johonkin merkittävään ja tunnistettavaan kohteen historiaan liittyvään vaiheeseen.

4.1 Arvojen määrittely

Lähtökohtaisesti kaikki ennen toista maailmansotaa rakennetut rakennukset ovat jo ikänsä puolesta

arvokkaita vanhan rakennuskannan harvinaisuuden takia (alle 15 % Suomen koko rakennuskannasta). Työssä on haluttu huomioida kuitenkin erityisesti myös modernin rakennuskannan arvoja.

Alla on esitetty arvojen määrittelyjen perusteluina toimineet näkökohdat, sekä niiden pohjalta esitetty arvoluokitus, jota kohteissa on käytetty. Työssä valitun kohteiden lukumäärällisen rajauksen vuoksi tarkemmin tarkasteltavien kohteiden joukkoon ei ole ollut mahdollista ottaa mukaan kaikkia ikänsä tai käyttöhistoriansa vuoksi huomionarvoisia kohteita. *Se, että kohde ei ole mukana tässä hankkeessa, ei siis tarkoita, ettei sillä voisi olla alla mainittuja arvoja.*

4.1.1 Arkkitehtoniset ja rakennustekniset arvot

- *arkkitehtuuri*
Rakennus tai alue edustaa tyylipuhtaasti jonkin ajan tai tietyn tunnetun arkkitehdin rakentamisen tyyliä tai tekemisen tapaa esteettisesti ja/tai toiminnallisesti.
- *rakennustekniikka*
Rakennus tai alue edustaa joko tyypillisesti tai vaihtoehtoisesti täysin poikkeuksellisesti jonkin rakennusteknisen innovaation tai teknologian kehitystä.

4.1.2 Historialliset arvot

- *asutushistoria*
Alue tai rakennus edustaa jonkin ajan tyyppillistä asuinrakentamista.
- *teollisuuden, kaupankäynnin, ja liikenteen historia*
Alue tai rakennus edustaa jonkin ajan merkittävää teollisuus- tai liiketoimintaa, tai liikennöinnin muotoja.
- *sivistyshistoria*
Rakennus edustaa alueen koulutuksen tai muunlaisen sivistyksen levittämisen historiaa.
- *aatehistoria*
Rakennus tai alue edustaa alueella poliittista kehitysvaihetta.
- *henkilöhistoria*
Rakennus on toiminut alueella merkittävänä pidettävän historiallisen henkilön kotina tai työpaikkana.
- *sosiaalishistoria*
Alue edustaa jonkin tietyn aikakauden sosiaalisen luokan arkielämän muodostumista kokonaisuutena (esim pihapiirit kokonaisuuksina sisältäen rakennukset, kasvillisuuden ja yhteydet ympäristöön).

- *kulttuurihistoria*
Yleistermi kaikelle sille historialle, jossa ihmisen toiminta on merkittävää ja näkyvää; alueella tai rakennuksessa näkyvät useammat edellä mainitut historian piirteet tai muu merkittävä ihmisen ja yhteiskunnan toiminnan ominaispiirre.
- *geologinen historia*
Alueella on havaittavissa jääkauden yms. luonnon muutosten historia.

4.1.3 Maisemalliset arvot

- Rakennus on tärkeä osa maisemallista kokonaisuutta tai muodostaa tärkeän kohteen osana maisemaa kauempaa katsottuna

4.2 Säilyneisyys

Kohteita on lisäksi arvioitu säilyneisyyden pohjalta seuraavilla tavoilla:

Hyvin säilynyt kohde

Alue tai rakennus on säilynyt alkuperäisenä, tai muutokset ovat niin pieniä, että alkuperäinen ilme säilyy.

Kohtalaisen hyvin säilynyt kohde

Alueella tai rakennuksessa on voitu tehdä kohtalaisen paljon muutoksia, mutta pääpiirteissään sen hahmo on säilynyt ennallaan ja se on kokonaisuutena tunnistettavissa aikakautensa edustajaksi.

Merkittävästi muutettu kohde

Rakennuksen ulkoiseen hahmoon tai alueen rakenteeseen on tehty merkittäviä muutoksia. Alkuperäisiä tai alkuperäisen kaltaisena kunnostettuja rakennuksen tai alueen osia on kuitenkin mahdollista edelleen tunnistaa. (Merkittävästi muutettuja alueita ei ole otettu tässä työssä inventoitavien kohteiden joukkoon.)

Täysin muutettu kohde

Alkuperäistä rakennusta ei ole enää mahdollista tunnistaa ulkoapäin.

(Täysin muutettuja alueita ei ole otettu tässä työssä inventoitavien kohteiden joukkoon.)

4.3 Arvoluokitus

Pieksämäellä ei ole ennestään käytössä erikseen määriteltyjä ja vakiintuneita rakennusinventointeja tai rakennussuojelua koskevia arvoluokitusperiaatteita, vaan sellaiset on tarkoitus ottaa käyttöön strategisen kaavan valmistelun yhteydessä.

Kohteet voidaan jakaa arvoluokkiin sen mukaan, miten paljon ja millaisia arvoja niillä on, miten hyvin ne edustavat ja ilmentävät mainittuja arvoja, miten hyvin arvokkaat ominaispiirteet ovat säilyneet ja miten ainutlaatuisia tai tyypillisiä ne ovat.

Arvoluokkajako on seuraava suurimmasta arvosta pienimpään:

- I valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaaksi luokitellut kohteet sekä vähintäänkin paikallisesti useita arvoja sisältävät, erityisen hyvin jotakin arvoa edustavat, ainutlaatuiset tai harvinaiset kohteet, joiden säilyneisyys on hyvä
- II vähintään paikallista arvoa omaavat kohteet, joiden säilyneisyys on hyvä tai kohtalainen

- III** arvoperusteiltaan edellisiä vähempimerkityksiset ja/tai säilyneisyydeltään heikentyneet (merkittävästi muutetut) kohteet
- kohteet, joilla ei ole erityisiä arvoja tai joiden arvot on peruuttamattomasti menetetty

sekä lisämerkintä

- +** tässä inventoinnissa vähintään paikallisesti merkittäväksi todettu kohde, jonka maakunnallista tai valtakunnallista merkittävyyttä ei ole vielä todettu

Inventointikortteihin on lisäksi kirjattu lyhentein kohteen nykyinen merkittävyyssluokitus seuraavasti:

- V** valtakunnallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- M** maakunnallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- P** paikallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- L** rakennussuojelulailla suojellut kohteet

5. ALUEKOHTEET

5.1 Yleistä

Pieksämäellä on useita kulttuurihistoriallisesti merkittäviä aluekohteita, joista osa on määritelty myös valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi. Tällaisia ovat mm. Kontiopuiston omakotialue, ns. rautatieläisalue sekä Keskuskatu.

Tässä työssä tutkittiin ensin, onko aiempien RKY-statuksen saaneiden kohteiden lisäksi hahmotettavissa ajallisesti yhtenäisiä säilyneitä alueita (vrt. luku 2.4 ja kuva 10). Nämä kohteet on tämän jälkeen tarkastettu maastossa arvioiden niiden kaupunkikuvallista yhtenäisyyttä ja säilyneisyyttä luvussa 4 määritetyin perustein. Tarkastelun lopputuloksena valikoitui aluekohteeksi raportin kohde 9, verraten yhtenäisenä myös kaupunkikuvallisesti rakentunut ja säilynyt alue keskustan eteläpuolelta.

Mukaan aluekohteiden luokkaan luettiin myös useampia huomionarvoisia rakennuksia sisältävät kohteet VR:n konepajan alue (raportin kohde 8), Naarajärven kaupunginosan (ja entisen Pieksämäen maalaiskunnan päätaajaman) postmodernismia edustava julkisten rakennusten keskittymä (kohde 10) ja Nikkarilan entisen metsäkoulun alue (kohde 11).

Uusien alueellisten kokonaisuuksien lisäksi kartalla ja aluekohteiden luettelossa ovat mukana Etelä-Savon Maakuntaliiton kulttuuriympäristökohteiden tietokantaan kuuluvat kohteet (kartan kohteet 1-7). Kohteiden inventointitietoja ei ole tässä yhteydessä tarkistettu tai päivitetty, eikä niistä esitetä kohdekortteja lukuunottamatta Siilinniemen myllyä (kohde 7), jossa suoritettiin tämän työn yhteydessä päivitysinventointi.

Lista tämän raportin sisältämistä kohteista ja niiden sijainnista kartalla ilmenee seuraavan sivun kuvasta ja kohdelistauksesta. Aiemmin inventoidut kohteet on merkitty karttaan sinisellä ja uudet kohteet punaisella. Uudet kohteet on kuvattu kohdenumeroinnin mukaisessa järjestyksessä raporttiin liitetyillä kohdekorteilla. Kartta isommassa koossa on raportin liitteenä (liite 1).

Kuva 12. Aluekohteet kartalla. Aiemmin inventoidut kohteet (1-6) on osoitettu sinisellä värillä ja tämän työn yhteydessä inventoidut päivitettyt (7) tai uudet kohteet (8-11) punaisella.

Kohdeluettelo:

Aiemmin inventoidut aluekohteet

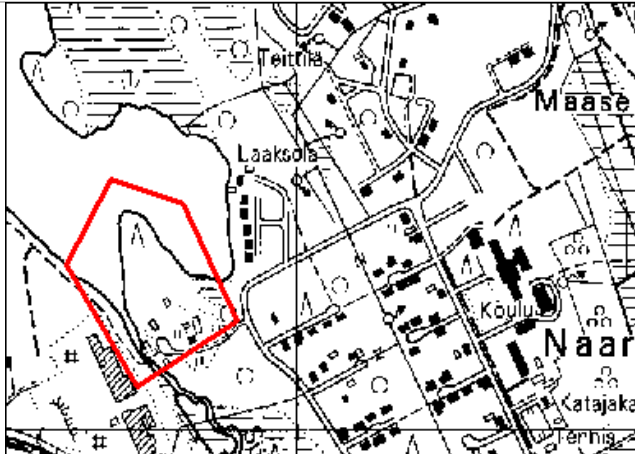
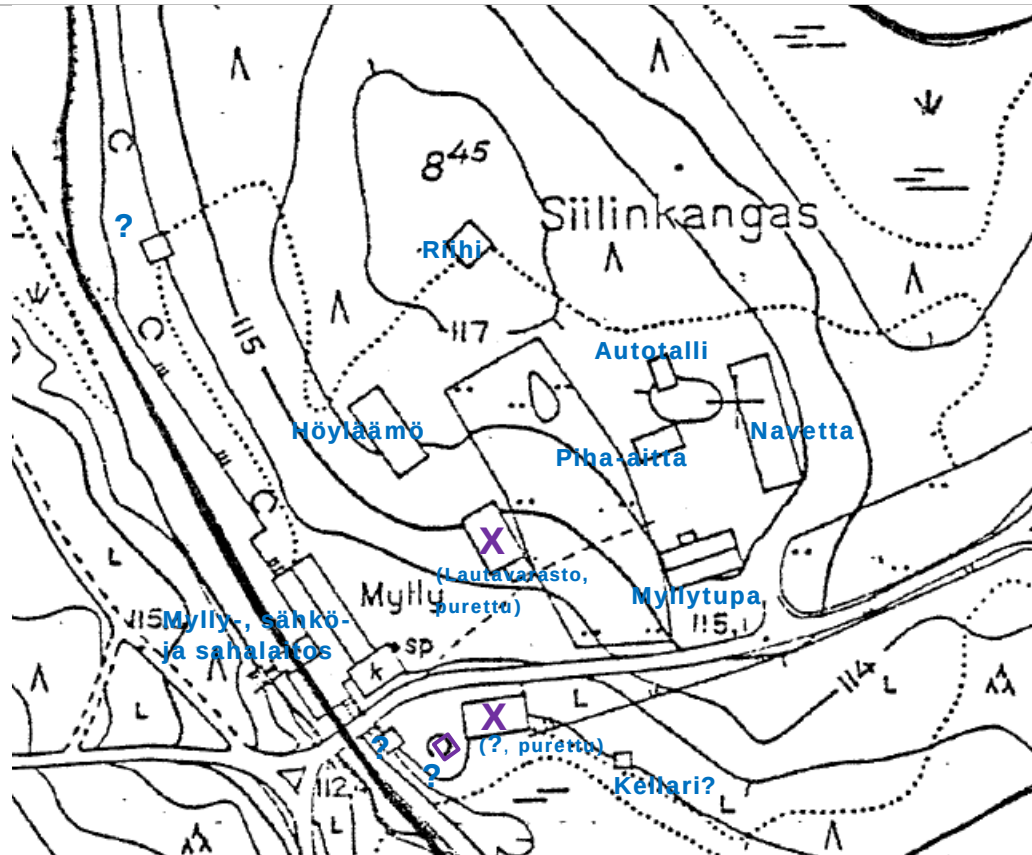
1. Keskuskatu, Pieksämäki
2. Kirkkotien asuinalue
3. Kontiopuiston omakotialue
4. Maaseurakunnan kirkko ympäristöineen
5. VR:n alueet Tahiniemessä ja veturitallien ympäristössä
6. Mäenpää

Nyt inventoidut aluekohteet

7. Siilin mylly ja saha
8. VR:n konepaja
9. 50-luvun asuinalue Pohjolankadun ja Häyrisentien välillä
10. Naarajärven julkisten rakennusten keskittymä
11. Nikkarila

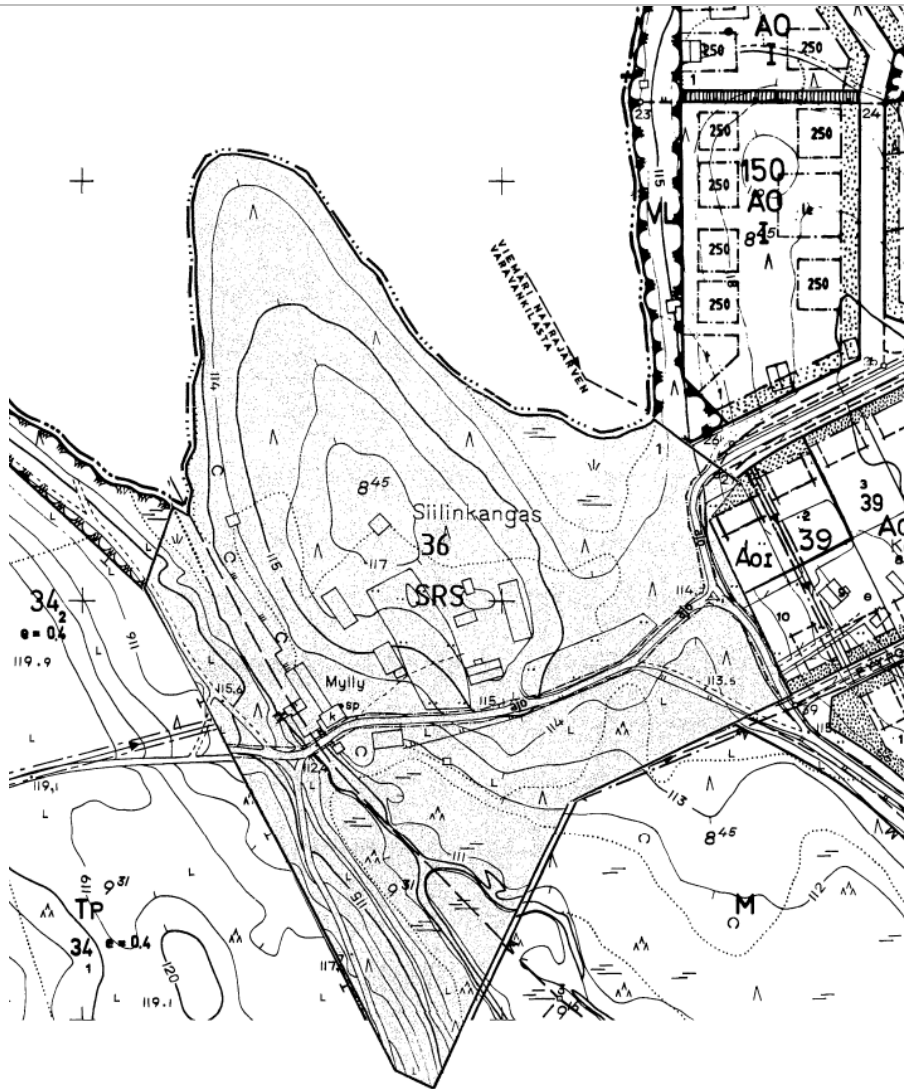
5.2 Inventoinnin aluekohteiden kohdekortit (kohteet 7-11)

5.2.1 Siilin mylly ja saha

Kohteen nimi	Siilin mylly ja saha			Kohdenro kartalla	7
Kohdekuva	 				
Sijainti / Osoite	Siilinmyllyntie 20 (Vilhula, Naarajärvi)				
Aluetyypä	Teollisuusympäristö (nykyisin asuinkäytössä)				
Rakennusten lkm	12	joista erikseen inventoituja	0		
Alueen suunnittelijatiedot					
Ajoittuminen	1909-13				
Kuvaus	 kuva 1: Vuoden 1982 inventointilomakkeesta poimittuun karttaotteeseen on lisätty saunamökki sekä maastokäynnillä 4.6.2014 havainnoitujen rakennusten nimet ja purkutiedot. Kysymysmerkillä osoitettujen rakennusten nykyinen käyttötarkoitus ei ole tiedossa.				

	Valtakunnallisesti arvokkaaksi todettu historiallinen, pienimittakaavainen teollisuusympäristökokonaisuus. Myllyalue ja rakennukset on suojeltu rakennussuojelulailla. Suojelupäätöksessä (1982) rakennusryhmään on listattu kuuluvaksi <i>Siiliniemen mylly-, sähkö- ja sahalaitos, höyläämö, riihi, navetta, myllytupa, piha-aitta, sauna, paja, kellari ja lautavarasto</i>. Seutukaavan aluevarauskortissa (kaava 1980, kortti päivitetty 2003) luetellaan rakennusryhmään kuuluviksi <i>mylly- ja sähkölaitos, saha, höyläämö, riihi, navetta, myllytupa, piha-aitta, kellari, sauna ja lautavarasto</i>. Pajaa ei mainita. Voimassa olevassa asemakaavassa vuodelta 2004 (ks. kaavaote, kuva 2) aluetta koskee rakennussuojelulailla suojeltujen kohteiden aluevarausmerkintä "SRS". Itse myllyrakennus on vuoraamaton lyhytnurkkarakennus, muut rakennukset ovat osaksi tiili- ja osaksi puurakenteisia. Myllytupa on asuinkäytössä. Maastokäynnin havaintojen (4.6.2014) mukaan lautavarastoa ja sen eteläpuolella sijainnutta toista suurehkoa rakennusta (paja?) ei alueella enää ole. Myllyn eteläpuolella on kaksi pientä rakennusta, joista vain itäisempi on merkitty aiemmillle kartoille. Kellarin ja alueen luoteisosassa sijaitsevan rakennuksen olemassaoloa ei maastokäynnillä tarkistettu. Rakennuksia koskevia käyttötarkoitus- ja purkuajankohtatietoja ei saatu tässä yhteydessä selville, sillä omistajia ei lukuisista puheluyrityksistä huolimatta tavoitettu ennen raportin valmistumista.
Historia	1700-luvun loppuun mennessä tiedetään pienten vesimyllyjen yleistyneen pitäjän eri puolilla. Kun myllyt 1793 pantiin verolle, tiedetään pitäjässä olleen ainakin Siilin ja Pyhityn Myllyjoen tullimyllyt ja 29 kotitarvemyllyä. Verotiedoista tiedetään Siilin tullimyllyn olleen näistä suurin, mutta silti sekin jauhatusmääriltään varsin pieni, vaikka myllyssä oli kaksi kiviparia. Mylly kuului Mäenpään kartanolle ja se lienee suurimmaksi osin jauhanut kartanon viljoja. Vuosina 1909-13 rakennutti J.H Roschier perinteiselle myllypaikalle Siilinkoskeen vesilaitoksen ja yksilinjaisen sahan. 1977 pyysivät tilanomistajan leski Aino Roschier ja metsänhoitaja Maria Roschier-Teivaanmäki Mikkelin lääninhallitukselta, että heidän omistamallaan tilalla (Siilinkangas R:no 8:93) sijaitseva mylly- ja teollisuusrakennusten ryhmä ympäristöineen suojeltaisiin kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta annetun lain mukaisesti. Lääninhallitus antoi suojelupäätöksen 1979. Valtioneuvosto on vahvistanut lääninhallituksen suojelupäätöksen 1982. Alue rakennuksineen on edelleen Roschierin suvun omistuksessa.
Tutkimushistoria	Inventointi 1982, Kirsti Kovanen
Aiemmat arvioinnit	(huom! tarkistettu: kohde ei ole ollut mukana vuoden 1994 valtakunnallisessa teollisuuskohteiden inventoinnissa)
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaavoitettu: "Myllyn alueen asemakaavan muutos" (hyv. kv 9.11.2004 § 56) Ei yleiskaavoitettu Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010) RKY-kohde 1993, ei enää 2009 RKY-kohdeluettelossa Mikkelin lääninhallituksen suojelupäätös 234/79 2.2.1979. Lääninhallituksen suojelupäätökseen sisältyy kymmenen tekstimuotoista suojelumääräystä, joissa määrätään mm. rakennusten käytöstä, korjaamisesta, ympäröivän luonnon mahdollisimman koskemattomana ja ennallaan säilyttämisestä sekä siitä, että suojelu kattaa rakennusten ulkoasun lisäksi niiden alkuperäisen tai siihen verrattavan kiinteän sisustuksen. Valtioneuvoston päätös lääninhallituksen suojelupäätöksen vahvistamisesta 26.8.1982 (päätöksessä kohde mainitaan nimellä Siilinmyllyn rakennusryhmä) Rakennussuojelulaki
Ominaispiirteet	1900-luvun alun mylly- ja sahalaitosmiljö. Toiminta-aikana koko niemi on ollut teollisuus- ja maatalouskäytössä.

Arvot	Kohteella on teollisuus- ja rakennushistoriallista arvoa hyvin säilyneenä 1910-luvun mylly- ja sahalaiteosmiljöönä. Rakennuksilla on arvoa osana pienimittakaavaista mylly- ja sahakokonaisuutta sekä perinteistä asuinpihapiiriä. Omistus- ja teollisuushistorian kannalta kohteella on myös paikallishistoriallista arvoa. Pihapiirillä ja vanhalla myllynpaikalla on maisemallista arvoa.
Alueen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	I / M, L
Erilliskohteet (kohdekortin nro)	-
Lähteet	Vuoden 1982 inventoinnin inventointikortti karttaotteineen. Etelä-Savon seutukaavan (vahv. SM 15.2.1980) aluevarauskortti SU2 18.62, päivitetty 7.5.2003 (Kirsti Kovanen) Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia, osa 1 (1961), s. 592. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993-luettelo. Mikkelin lääninhallituksen suojelupäätös 234/79 2.2.1979. Valtioneuvoston päätös lääninhallituksen suojelupäätöksen vahvistamisesta 26.8.1982 Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 4.6.2014.

kuva 2: Ote ajantasa-asemakaavayhdistelmäkartalta inventointikohteen kohdalta.

kuva: Mylly-, sähkö- ja sahalaituksen rakennuksen hirsiosan eteläpääty ja tiiliosan eteläsivua.

kuva vasemmalla: Mylly-, sähkö- ja sahalaituksen rakennuksen tiiliosa kaakkoisnurkalta

kuva keskellä: Tiiliosan länsipääty

kuva oikealla: Lähes kiinni edellisessä pohjoispuolella sijaitseva pystylomalautaverhoiltu rakennus/rakennusosa.

kuva vasemmalla: Pieni piipullinen rakennus ei näy kartoilla.

kuva oikealla: Toinen pieni rakennus heti edellisen länsipuolella rantarinteessä vaikuttaa selvästi edellistä iäkkäämmältä ja on pihapiirin muuta rakennuskantaa huonommassa kunnossa.

kuva: Aittarakennus (kuvassa vasemmalla), navetta (takana) ja myllytytä (oikealla ja kortin ensilehdellä kohdekuvana) muodostavat asuinpihiirin. Kuvan katselusuunta lännestä eli myllyltä päin.

kuva: Piha-aitta

kuva: Navetta

kuva: Riihi

kuva: Höyläämö etelästä mylly- ja saharakennuksen suunnasta katsottuna

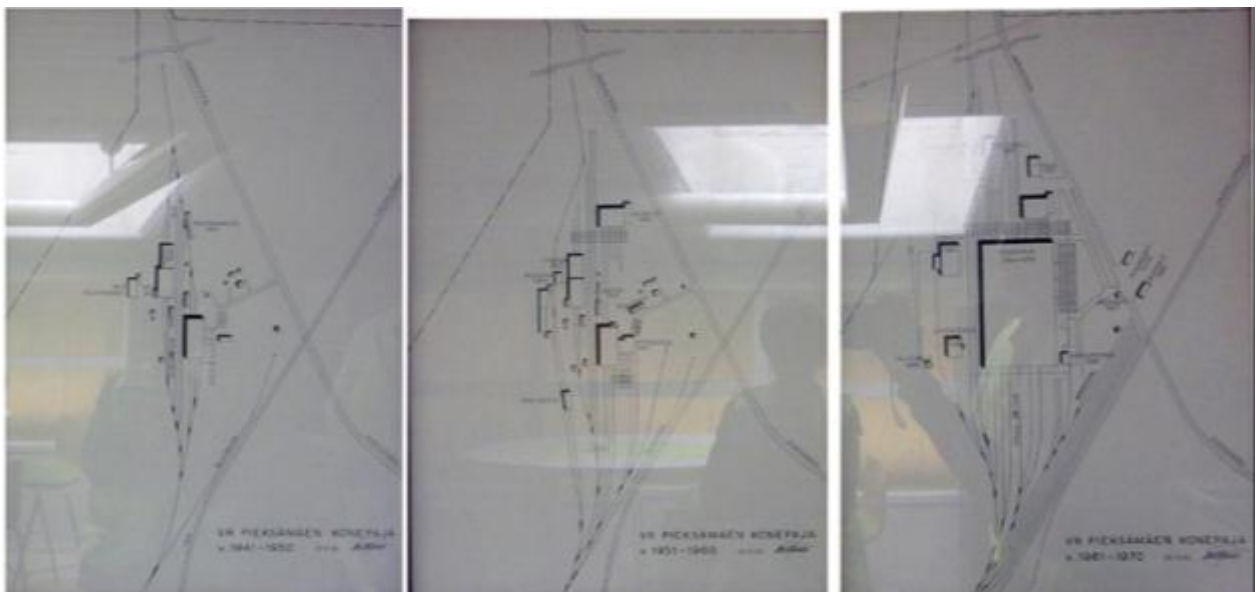
5.2.2 VR:n Pieksämäen konepajan alue

Kohteen nimi	VR:n Pieksämäen konepajan alue		Kohdenro kartalla	8
Kohdekuva				
Sijainti / Osoite	Vanha Jäppiläntie 60, 76120 PIEKSÄMÄKI			
Aluetyyppi	Teollisuusympäristö			
Rakennusten lkm	13	joista erikseen inventoituja	1	
Alueen suunnittelijatiedot				
Ajoittuminen	1930-luvulta eteenpäin; toisen maailmansodan jälkeinen hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen			
Kuvaus	Junakaluston huoltoon ja kunnostamiseen käytetty konepaja-/varikkoalue. VR:n konepajan alueella sijaitsee useita eri aikakausilta peräisin olevia teollisuusrakennuksia ja niihin liittyviä apurakennuksia. Konepajan alue on rakentunut vaiheittain, mutta toimii edelleen alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan: siellä kunnostetaan junakalustoa. Alue on suljettu yleisöltä ja läpikululta. Verkkoaidalla aidatulle alueelle on kulku vain yhdestä portista Vanhan Jäppiläntien päästä. Portilla sijaitsee portinvar-tijan koppi. Alueen rakennuksista merkittävin on alueen keskellä sijaitseva suurikokoinen konepa-jarakennus näyttävine kaarimaisine kattorakenteineen (kohdekortti nro r-49). Toinen arkkitehtuuriltaan omaperäinen rakennus on heti alueen sisääntuloalueella portin län-sipuolella sijaitseva ruokalarakennus (ei erikseen inventoitu). Meurmanin Pieksämäen 1. asemakaava (vahv. 1937) ei ulotu konepajan alueelle asti, vaan rajautuu juuri sen eteläpuoliselle asuinalueelle.			
Historia	Konepajan ensimmäinen rakennus toteutui vuonna 1930-31. Konepajatoiminta muodostui sodan jälkeen niin isoksi, että muodostui aluekokonaisuus. Tämän jälkeen aluetta on useaan kertaan laajennettu ja rakennuksia korvattu uusilla rakennuksilla. Nykyisen päähallin rakennusvuosi on 1965 ja useimmat alueen halleista tätä uudempia. Alueen rakentumisen historiaa kuvaa oheen liitetty kuvasarja (valokuvat konepajarakennuksen yläkerran henkilöstö- ja neuvottelutiloissa seinällä olleista piirustuksista).			
Tutkimushistoria	-			
Aiemmat arvioinnit	-			
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaava nro 329 (vahv. E-S ymp. keskus 7.5.1999) Kukkaromäen osayleiskaava (1992) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)			
Ominaispiirteet	Raiteiden sanelema rakennusten voimakas suuntautuneisuus, konepajahallin kaarevat kattorakenteet			

Arvot	Rautateiden ja Pieksämäen historiaan risteysasemana ja paikallisesti hyvin merkittävänä työnantajana liittyvät arvot. Kohteella on arkkitehtonista arvoa 60-luvun modernin arkkitehtuurin edustajana. Kaarevilla, näyttävillä kattorakenteilla on myös rakennusteknistä arvoa.
Alueen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II + / P
Erilliskohteet (kohdekortin nro)	Konepajarakennus (kohdekortti r-49)
Lähteet	Kaakkoissuomen Arkkitehdit SAFA, Pieksämäki Arkkitehtuurikohteita –kartta, 1987 Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.9.2013. Suullinen lähde maastokäynnin yhteydessä: VR Oy Pieksämäen konepajohtaja Erkki Puhakka

kuvat: Konepaja-alueen rakentamisen vaiheet vuosina 1930-1940.

kuvat: Konepaja-alueen rakentamisen vaiheet vuosina 1941-1970.

5.2.3 50-luvun asuinalue Pohjolankadun ja Häyrisentien välillä

Kohteen nimi	50-luvun asuinalue Pohjolankadun ja Häyrisentien välillä			Kohdenro kartalla	9
Kohdekuva				Karttaote	
					
Sijainti / Osoite	PIEKSÄMÄKI, keskusta; aluetta rajaavat etelässä Pohjolankatu, lännessä Selkiöntie ja Oravakuja, pohjoisessa Häyrisentie ja idässä Niittytie				
Aluetyyppi	Esikaupunkiympäristö				
Rakennusten lkm	n. sadan pientalon muodostama kokonaisuus		joista erikseen inventoituja	0	
Alueen suunnittelijatiedot	Pieksämäen 1. asemakaava O-I Meurman 1934; rakennusten suunnittelijoita useita				
Ajoittuminen	1940-60-luvut				
Kuvaus	Asuinalue perustuu Otto-Iivari Meurmanin 1934 laatimaan (vahv. 10.11.1937) Pieksämäen 1. asemakaavaan ja on toteutunut pääosin ko. kaavan mukaisesti. Alueen korttelirakenne on selkeä. Rakennuskanta muodostuu ns. puolitoistakerroksista asuinpientaloista piharakennuksineen. Alueella on nähtävissä tyypillisen jälleenrakennuskauden piirteitä. Yksittäisiä rakennuksia on kuitenkin eri vuosikymmeniltä ja osaa niistä vuosikymmenten kuluessa muutettu melko paljon, joten alue ei hahmotu rakennuskannaltaan täysin yhtenäisenä kokonaisuutena. Yhtenäisyys ja säilyneisyys on mm. Kontiopuiston RKY-aluetta vähäisempi. Alueen yhteistä ilmettä luovat yhtenäinen kerrosluku, mittakaava, rakennusten sijoittuminen suhteessa katuun (asuinrakennusten sijoittuminen kadun varteen ja erillisen talousrakennusten sijoittuminen pihan laidalle), pääasiassa yhtenäinen kattokulma, kuistien ja sisäänkäyntien sijoittuminen pihan puolelle sekä pensasaidat. Osa alueen kaduista on asfaltoimattomia.				
Historia	Asuinalue perustuu Otto-Iivari Meurmanin laatimaan Pieksämäen 1. asemakaavaan.				
Tutkimushistoria	-				
Aiemmat arvioinnit	-				
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaavoitettu: voimassa asemakaavat - nro 1 (10.11.1937) - nro 28 (10.6.1948) - nro 50 (6.8.1952) - nro 51 (6.8.1952) - nro 58 (10.9.1952) sekä - asemakaavamääräyksen muutos 106 (22.4.1959). (alueen jakautuminen eri kaava-alueiden kesken, ks. oheinen karttakuva) Keskustan eteläosien osayleiskaava (hyv. kv 14.2.2012) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)				

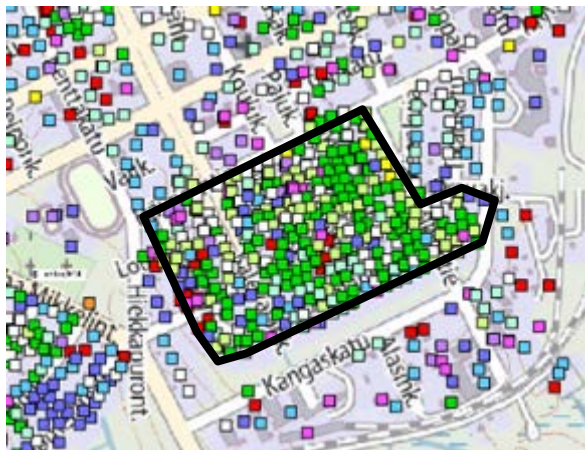

kuva: Ote Pieksämäen asemakaavaindeksikartasta kohdealueen kohdalta.

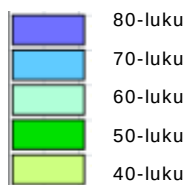
Ominaispiirteet	Jälleenrakennuskauden alueille tyypilliset piirteet (päärakennusten sijoittuminen katu- linjaan, kattokulma, kuistien ja sisäänkäyntien sijoittuminen pihan puolelle, rakennus- ten koko), pääpiirteissään Meurmanin kaavan mukainen toteutus, alueen yhtenäinen kaupunkikuvallinen ilme ajallisesta kerrostuneisuudesta huolimatta.
Arvot	Alueella on asemakaavahistoriallista arvoa Meurmanin Pieksämäen 1. asemakaavan mukaisesti toteutuneena alueena sekä vakiintuneena jälleenrakennuskauden asuin- alueena.
Alueen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II / P
Erilliskohteet (kohdekortin nro)	-
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.9.2013.

kuvat: alue on osittain yhtenäinen, mutta osa rakennuksista on muutosten kautta joko menettänyt alkuperäistä asuaan, tai korvaantunut kokonaan uudella rakennuksella siinä määrin, että ei voida puhua yhtenäisestä jälleenrakennuskauden asuinalueesta.

Rakennusten rakennusvuosi vasemmalla olevassa värikartassa:

Valtaosa alueen rakennuksista on toteutunut 50-luvulla, mutta rakennuskantaa on myös muilta vuosikymmeniltä.

5.2.4 Naarajärven julkisten rakennusten keskittymä

Kohteen nimi	Naarajärven julkisten rakennusten keskittymä		Kohdenro kartalla	10
Kohdekuva				
Karttaote				
Sijainti / Osoite	Naarajärvi; Vilhulantie 5, Vilhulantie 11, Seunalantie 8			
Aluetyypä	kaupunkiympäristö			
Rakennusten lkm	4	joista erikseen inventoituja	3	
Alueen suunnittelijatiedot	Kanttila: Jouni Koiso-Kanttila Maaselän koulu: 1970 Santeri Partanen, laajennus 1988 Jouni Koiso-Kanttila seurakuntakeskus: Aulis Blomstedt, peruskorjaus arkkitehti Pekka Teittinen			
Ajoittuminen	Kanttila 1988; koulu 1970/1990; seurakuntakeskus 1968/1990			
Kuvaus	Naarajärven keskustan julkisten rakennusten keskittymä koostuu 80-luvulla rakennetuista monitoimitalosta, koulusta ja seurakuntakeskuksesta. Yhdessä ne ja niiden väliset julkiset puistoalueet muodostavat julkisten rakennusten kokonaisuuden, jonka puitteissa tuotetaan paikallisia kunnallisia palveluita. Samassa palvelurakennusten keskittymässä sijaitsee muitakin julkisia palveluita: vanhainkoti ja 1800-luvulta peräisin olevassa entisen kunnalliskodin rakennuksessa toimiva nuorisokeskus. Ne eivät kuitenkaan kaupunkikuvallisesti tai tyylillisesti liity rakennuskokonaisuuteen. Alkujaan kunnantaloiksi rakennettu ja nykyisin monitoimi- ja virastotalona toimiva Kanttila on esitelty tarkemmin erillisessä kohdekortissa (kohde 40). Rakennus edustaa postmodernia tyyliä, jossa hillityn tyylikkäästi. Rakennuksessa on säilynyt monin osin alkuperäinen sisustus ja kalustus. Koulurakennus sijaitsee Kanttilan rakennuksesta itään. Postmodernin arkkitehtuurin muotokieltä edustavat runsaat pylväät, pyöreät sisäänkäyntikatokset, geometrinen muotokieli, tilajaottelu, värit, sekä massoitellun monimuotoisuus. Kohde on esitelty tarkemmin erillisessä kohdekortissa (kohde 41). Seurakuntakeskus sijaitsee Vilhulantien varrella heti Kanttilan pohjoispuolella. Vaaleajulkisivuinen kokonaisuus on massoitellultaan monitahoinen. Vaikka rakennus on 60-luvun lopulta, se liittyy arkkitehtuuriltaan sulavasti viereisten postmodernin aikakauden rakennusten kokonaisuuteen väriyksiensä, massoitellun ja detaljoinnin puolesta. Kohde on esitelty tarkemmin erillisessä kohdekortissa (kohde 42).			

Historia	Naarajärvi on entisen Pieksämäen maalaiskunnan keskustaajama. Kanttila on rakennettu alkujaan maalaiskunnan kunnantaloksi, kun kunnantalo ennen tätä rakennusta sijaitsi Pieksämäen kaupungissa kerrostalossa.
Tutkimushistoria	-
Aiemmat arvioinnit	Nuorisotalo: inventointi v. 1984 Kirsti Kovanen.
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaavoitettu: " Naarajärven rakennuskaavan muutos Jyväskylätien ympäristössä" (vahv. E-S ymp.keskus 16.10.2000) ei yleiskaavoitettu Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)
Ominaispiirteet	80-luvun postmodernin tyyli-suunnan suunnitteluihanteiden mukaiset piirteet (mm. muotokieli, pastellisävyt, materiaali-pintojen vaihtelut, monimuotoinen massoittelu, pilarit, neliömuotoiset ikkunat)
Arvot	Alueella on arkkitehtonista arvoa postmodernismin ajan kuntakeskuksena. Siihen liittyy historiallinen arvo pidemmältä ajalta aiemman julkisen rakentamisen (kunnalliskoti) osalta. Aluekokonaisuuteen liittyy arkkitehtuurin historian arvoja postmodernin tyyli-suunnan lisäksi myös suunnittelijoittensa (Koiso-KAnttila, Blomstedt) vuoksi.
Alueen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	I / M
Erilliskohteet (kohdekortin nro)	Kanttila (kohdekortti r-40) Maaselän koulu (r-41) Naarajärven seurakuntakeskus (r-42) Nuorisotalo (Etelä-Savon kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet -tietokanta.)
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.9.2013. Etelä-Savon maakuntaliitto. Etelä-Savon kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet -tietokanta.

kuva: Entisellä maalaiskunnan kunnantalolla, Kanttilassa, sijaitsee Pieksämäen valtuuston kokoussali, kaupungin virastotiloja (mm. tekninen toimi), kokoustiloja, kirjasto ja lounaskahvila. Valtuustosalin aula toimii myös näyttelytilana.

kuva: Näkymä koulun sisäpihalle. Vasemmalla erottuu alun perin kunnalliskodiksi 1800-luvulla rakennetussa puurakennuksessa sijaitseva nuorisotalo.

kuva: Länsirinteeseen sijoittuva Vilhulantien puolella yksikerroksinen seurakuntakoti on pihan ja puistoalueen puolella 2-kerroksinen.

kuva: Seurakuntakeskuksen rakennus on osittain kulunut.

kuva: Koulun ikkunasomittelua

5.2.5 Nikkarila

Kohteen nimi	Nikkarila		Kohdenro kartalla	11
Kohdekuva				
Karttaote				
Sijainti / Osoite	Metsäopistontie, Pieksämäki			
Aluetyypä	Metsämaisema / oppilaitosympäristö			
Rakennusten lkm	34	joista erikseen inventoituja	0	
Alueen suunnittelijatiedot				
Ajoittuminen	Seuraavassa numerointi viittaa varjelupäätöksen rakennusnumerointiin. Kirjaimilla osoitetut rakennukset tai rakennusryhmät eivät ole mukana varjelupäätöksessä, kirjaimet on lisätty vain helpottamaan rakennuksen sijainnin hahmottamista. • Entinen johtajan asuinrakennus 1905 (nykyisin Kirjasto, kartalla rakennus 006) • Edellisen ulkorakennus 1905 (kartalla rakennus 005) • Entinen ruokala- ja työnjohtajan asuinrakennus 1905 (nykyisin "Kurssila", kartan rakennus 015; toimi 80-luvulla metsätyökoulun toimistona) • Entinen metsänhoitajan asunto 1905 (nykyisin "Mäntylä", kartan rakennus 009) • Maijala, entinen leipomo 1907 (kartan rakennus 017; rakennuksessa alkujaan leipomohuone, mankelihuone, yövartijan asunto sekä kaksi muuta huonetta; ensimmäiset oppilaat rakensivat jäännöshirsistä; korjattiin 70-luvulla luokkatiloiksi, 2000-luvulla rakennuksessa toimi moottorisahamuseo) • Hirsinen aittarakennus Maijalan länsipuolella 1905 (kartan rakennus 012; koulun historiikin mukaan rakennusvuosi 1907: "Vuoden 1907 merkittävin rakennustyö oli oppilaiden tekemä aitta.") • Karistusriihi Kukkarajärven rannassa 1913 • Käsityörakennus 1915 (nykyisin Lukula; kartan rakennus B; toisessa päässä sijaitsi alunperin tallimiehen asunto, toisessa versta; rakennus toimi asuntolana 90-luvulla; Lukulan rakennusvuodeksi on mainittu myös 1920, vuosiluku 1915 kuitenkin peräisin koulun toimintakertomuksesta ko. vuodelta). • Entinen "toinen metsänhoitajan asunto" eli entinen opettajan asuinrakennus 1920 (kartalla rakennus 002; rakennusvuodesta ristiriitaisia tietoja: museoviraston inventointilomakkeella mainitaan rakennusvuodeksi 1920, Nikkarilan varjelupäätöksessä puolestaan 1925. Koulun historiikissa ei mainita rakennusta lainkaan, vaikka muuten koulualueen rakentamisesta kerrotaan paikoin tarkastikin.) • Edellisen ulkorakennus 1925 (kartalla rakennus 004) • Metsäopiston päärakennus 1961 (kuvan kartan rakennus A; yllä kohdekuvasa), peruskorjattu 2015			

Kuvaus	Vuonna 2014 hoiva- ja matkailupalveluyritystä varten myyty aluekokonaisuus, johon kuuluvat entisen Valtion Nikkarilan metsänvartijakoulun hirsirunkoiset, lautaverhotut rakennukset, 60-luvun tiilirakenteinen rapattu päärakennus, peltirakenteinen liikuntahalli (kartan rakennus rakennusryhmässä D), konehalli (kartan pinkki rakennus rakennusryhmässä C), 6 kpl tiilivuorattuja oppilasasuntolakäyttöön rakennettuja rivitaloja (kartan rakennusryhmä F) sekä hirsi- ja lautarakenteisia aitta-, varasto-, sauna- rakennuksia sekä kesämökki. Alueen vanhimmat rakennukset 1900-1920-luvuilta ovat asetuksella 480/85 varjeltuja. Lukulan rakennuksen puuttuminen varjelupäätöksessä lueteltujen joukosta lienee virhe, ajallisesti rakennus kuuluu alueen vanhimpien rakennusten joukkoon.
Historia	Valtion metsänvartijakoulu perustettiin Pieksämäen maalaiskunnan Nikkarilaan vuonna 1905. Alueen vanhimmat rakennukset ovat tältä ajalta. Nikkarila on Suomen kolmanneksi vanhin metsäkoulu. Opettajia koululla oli alkuvaiheessa vain kaksi: johtaja ja metsänhoitaja. Koulun johtajana toimivat 1905 August B. Heikel sekä tämän sairastuttua B. Veikko Lindqvist (sittemmin Linnoila) ja vuosina 1906-1918 Juhani Oskari Peurakoski. Koulun ensimmäinen metsänhoitaja oli Arvid Borg, Pieksämäen kirkkoherran poika. Hänen poikansa Lars Borg toimi koulun johtajana pitkälle 1970-luvulle saakka. Alueen rakennuskantaa täydennettiin 1920-luvulla. Metsänvartijakoulu muutettiin metsäkouluksi 1922 ja opistotaseiseksi oppilaitokseksi 1941. Vuonna 1965 sen nimi muutettiin Nikkarilan metsäopistoksi. Vuonna 1989 Nikkarilan metsäopistoon liitettiin vuonna 1963 perustettu metsätyökoulu. Metsäopisto toimi 2000-luvulla osana Mikkelin ammattikorkeakoulua. Nikkarilassa oli myös Etelä-Savon ammattiopiston toimintaa. Vuodesta 2004 entisen leipomorakennuksen yläkerrassa toimi moottorisahamuseo. Toiminta Nikkarilassa päättyi 2013 ja vuonna 2014 alue rakennuksineen myytiin yksityisyrittäjälle hoiva- ja matkailupalvelutoimintaa varten. Alueen rakennusten rakennusvuosia ja niissä eri aikakausina sijainneita toimintoja on kuvattu jonkin verran edellä (ks. kohta "Ajoittuminen"). Alkuperäiseen rakennusryhmään kuuluneista rakennuksista suunnilleen nykyisten rivitalojen kohdalla sijainnut 1924 rakennettu yksikerroksinen luokkarakennus paloi 1956 ja tämän kaakkoispuolella näkyvällä paikalla mäen päällä (alueelle saavuttaessa vasemmalla) sijainnut vuonna 1905 rakennettu entinen päärakennus, joka oli toiminut myös asuntolana, purettiin uuden päärakennuksen rakentamisen yhteydessä 1960. Alueella ei ole monitoimikonehalleja, koska metsäopetusta annettiin aikana ennen koneellista metsänkorjuuta.
Tutkimushistoria	-
Aiemmat arvioinnit	Inventointikortti (suppea) 1984, Kirsti Kovanen Varjelupäätös
Kaava- ja suojelutilanne	ei asemakaavoitettu ei yleiskaavoitettu Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010), ma-kohde
Ominaispiirteet	Historiallinen metsäoppilaitoskokonaisuus. Väljä, puistomainen koulualue perinteisine rakennuksineen maisemallisesti kauniilla paikalla. Rakentamisen suuntautuneisuus niemen suuntaisesti. Ajallisesti kerrostunut alue, jonka rakennuskanta on 1900-luvulta.
Arvot	Alueella on arvoa metsäoppilaitosten historiassa ja valtion oppilaitosrakentamisen historiassa. Alueen maisemallinen arvo syntyy vanhan väljästi sijoittuvan rakennuskannan yhdesä metsäisen puistoalueen kanssa muodostamasta kokonaisuudesta. Alueen eri aikoina rakentuneilla rakennuksilla on rakennushistoriallista arvoa aluekokonaisuuden osina.

Alueen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II / M
Erilliskohteet (kohdekortin nro)	Nikkarilan metsäopisto (E.-Savon kulttuurihist. merkittävät kohteet -tietokanta.)
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 4.6.2014. Etelä-Savon maakuntaliitto. Etelä-Savon kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet -tietokanta. Valtion asetuksen suojeluluokitus, Museovirasto 25.11.1987, asetus 480/85 Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelo, kohde 594:043, aluetta koskeva liitekartta 1989 Länsi-Savo 3.6.2013 artikkeli "Nikkarilassa ehdittiin jakaa tuhansia metsäalan todistuksia" Suullisia tietoja: Mikko Laakso (asukas naapurustossa) 27.1.2015 ja Irja-Kaarina Kosonen (koulualueella asunut metsäkoulua johtaneen Lars Borgin tytär) 26.2.2015 Ossi Nummela: Yhdessä tehden – tekemällä oppien. Nikkarila 1905-2005. Mikkelin ammattikorkeakoulu, Metsätalouden laitos, Nikkarila. 2005

kuva: Päärakennus etelästä nähtynä. (kartalla rakennus A)

kuva: Entinen opettajain asuinrakennus edustaa tyyliltään 1920-luvun klassismia. (Kartalla rakennus 002)

kuvat: Entinen johtajan asuinrakennus (vasemmalla päärakennuksen suunnasta idästä ja oikealla pohjoisesta päin nähtynä) toimi oppilaitoksen viimeisinä aikoina kirjastona. Rakennus on rakennettu vuonna 1905. (Kartalla rakennus 006)

kuva: Mäntylä, entinen metsänhoitajan asuinrakennus vuodelta 1905 (kartalla rakennus 009). Rakennus on tyylieltään ja muodoiltaan hyvin samanlainen kuin samaan aikaan rakennettu johtajan asuinrakennus.

kuva: Lukula (kartalla rakennus B).

kuva: Maijalan (kartalla rakennus 017) ovat alueen ensimmäiset opiskelijat rakentaneet leipomoksi jäännöshirsistä. Rakennus korjattiin opetustiloiksi 1970-luvulla.

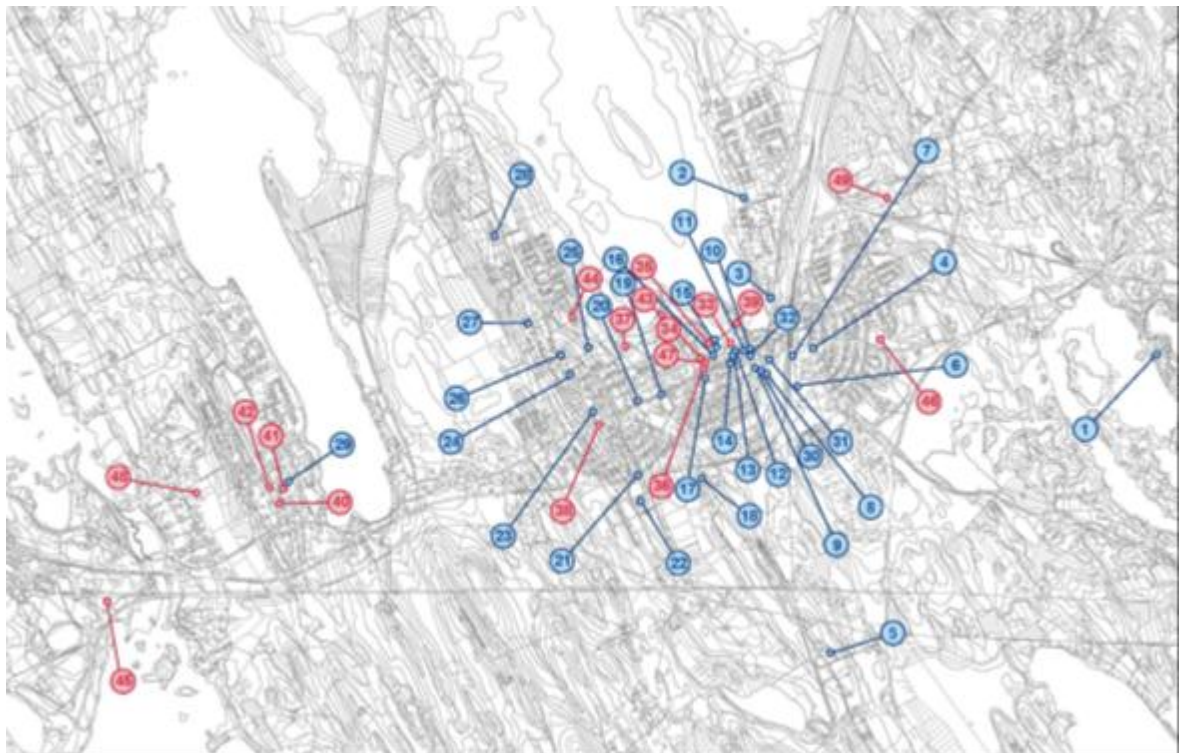
kuva: Karistusriihi kaakkoiskulmalta nähtynä. (kartalla rannanpuoleisin rakennus tien länsipuolella rakennusryhmässä D).

6. RAKENNUSKOhteET

6.1 Rakennuskohteet - yleistä

Alueiden lisäksi tutkimuksessa on määritelty ja inventoitu joukko tilaajan kanssa yhteistyössä valittuja rakennuskohteita. Valinnassa painotuksena ovat olleet julkiset kohteet ja niissä moderniin rakennuskantaan saakka ulottuva aikaperspektiivi.

Kohdeluetteloon on uusien kohteiden lisäksi listattu Etelä-Savon Maakuntaliiton tietokannan sisältämät kohteet (kohteet 1-29), vuonna 2012 inventoitu viljasiilo (kohde 30, inv. Pekka Häkkinen), Keskustan eteläisten osien yleiskaavan kulttuuriperintökohteiden listauksessa (Jouko Kunnas, Liideä Oy 2006, tark. Airix Ympäristö 2011) mukana olevat kohteet Vanha vesitorni ja Etelä-Savon säästöpankki (kohteet 31-32). Uudet, tämän työn inventointikohteina olleet rakennuskohteet 1950 - 2000-luvuilta on esitelty tarkemmin erillisillä kohdekorteilla (kohteet 33-49). Aiemmin inventoidut kohteet otettu mukaan luetteloon ja karttoihin tarkoituksena esittää kokonaiskuva alueen kulttuurihistoriasta ja muodostaa kaavoituksen käyttöön yksi kattava lähde alueen rakennetusta kulttuuriympäristöstä.

Kuva 13. Rakennuskohteet kartalla. Aiemmin inventoidut kohteet (1-32) on osoitettu sinisellä värillä ja tämän työn yhteydessä inventoidut uudet kohteet (33-49) punaisella.

Seuraavalla sivulla on erillinen luettelo kartalle merkityistä kohteista kohdenumeroineen. Isompi kartta myös raportin liitteenä (liite 2).

Luettelo kartalle merkityistä kohteista kohdenumeroineen**Aiemmin inventoidut kohteet (sinisellä)**

<i>kohdenro kartalla</i>	<i>kohteen nimi</i>
r-1	Nikkarilan Metsäopisto
r-2	Piparkakkutalo
r-3	Asemapäällikön asuintalo
r-4	Herttuan talo
r-5	Bovallius-ammattiopisto
r-6	Sirpalesuoja
r-7	Vanha Rautatieasema
r-8	Veturitalli
r-9	Ent. Raamattutalo
r-10	Ent. Keskis-Savon Osuusliike
r-11	Ent. POK:n talo
r-12	Ent. KOP:n talo
r-13	Sepposen talo
r-14	Kinolinna
r-15	Vanha Kaupungintalo
r-16	Savontie 22, Ent. Hammaslääkärintalo
r-17	Keskuskoulu
r-18	Ortodoksinen kirkko
r-19	Urheilukentän portti
r-20	Meriluodon talo
r-21	Ratavartijan mökki
r-22	Nokkala
r-23	Seurojentalo
r-24	Moision kartano
r-25	Ent. Kirkonkylän kansakoulu
r-26	Maaseurakunnan kirkko ja kellotapuli
r-27	Iso Pappila
r-28	Mäenpään kartano
r-29	Nuorisotalo
r-30	Viljasiilo
r-31	Vanha vesitorni
r-32	Etelä-Savon säästöpankki

Kesällä 2013 inventoidut kohteet (kartalla punaisella)

<i>kohdenro kartalla/kortti</i>	<i>kohteen nimi</i>
r-33	Kaupungintalo
r-34	Oikeustalo ja Poliisitalo
r-35	Poleeni
r-36	Kaupunkiseurakunnan kirkko ja seurakuntakeskus
r-37	Urheilutalo
r-38	Vesitorni
r-39	Savonsolmu
r-40	Kanttila
r-41	Maaselän koulu
r-42	Naarajärven seurakuntakeskus
r-43	Nukkekot
r-44	SKS:n vanhustentalo
r-45	Entinen Naaran koulu
r-46	Konttiopuiston koulu Kuusitiellä
r-47	Vanha paloasema Tasakadulla
r-48	Siilin koulu
r-49	VR:n konepaja

6.2 Inventoinnin kohdekortit

6.2.1 Pieksämäen kaupungintalo

Kohteen nimi	Pieksämäen kaupungintalo	Kohdenro kartalla	r-33
Osoite	Pertinkuja 1, 76100 Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)	3508318, 6910684		
Rakennustyyppi	hallinto- ja toimistorakennukset		
Suunnittelija	Arto Sipinen ja Mane Hetzer (lähde: SAFA:n arkkitehtuurikartta -87)		
Ajoittuminen	1973	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	
Kuva kohteesta	Karttaote		
			
Kuvaus	Pohjaratkaisultaan suorakaiteen muotoinen tasakattoinen kaksikerroksinen kaupungintalo. Rakennus sijaitsee keskeisellä ja järven suunnasta näkyvällä paikalla kaupungin ydinkeskustassa, laajan ja avaran puiston reunalla Pieksänjärven Lampolahden rantamaisemassa, pitkä julkisivu rannan suuntaisesti. Rakennuksen hyötyala on 2450 m2 ja bruttoala 3900m2. Rakennusrunko on teräsbetonia 6x8 metrin jakoon perustuvana elementtijärjestelmänä. Julkisivut ovat alumiinia ja lasia, sokkeli betonia. Rakennus on ollut alkuperäisessä käytössään kaupungintalona vuoteen 2015 asti. Kaupunginvaltuusto kokoontuu nykyisin (kuntaliitoksen 2007 jälkeen) Naarajärven Kanttilassa eli entisellä maalaiskunnan kunnantalolla, jossa toimii myös osa kaupungin virastotoimintoja. Kaupungintalon tontilla Lampolahden ja kaupungintalon välisellä puistoalueella n. 20 m päässä kaupungintalosta pääaulan keskiakselin linjassa sijaitsee Mauno Kiviojan taideteos "Kasvun kaari" vuodelta 1980. Kaupungintalon lähirakennuksiin kuuluvat sen edeltäjänä, kauppalantalona ja kaupungintalona toiminut entinen pankkikonttorirakennus (1918, V. & I. Thomé), sen entinen saunarakennus sekä kulttuurikeskus Poleeni (1989, Gullichsen, Kairamo, Vormala), joiden niidenkin kaupunkikuvalliseen luonteeseen kuuluu oleellisena osana rakennuksen suhde pihapuustoon ja puistoalueeseen. Pääsisäänkäynti sijaitsee rakennuksen eteläjulkisivun keskivaiheilla sisäänkäyntikatoksella ja sisäänkäynnin edustalle sijoitetulla lipputankoryhmällä selkeästi osoitettuna. Aulatilat ovat ulkoakin sisäänkäynnin suurien lasipintojen kautta nähtävissä. Sisätiloiltaan rakennusta ja sen alkuperäistä sisustusta on pidetty ulkoasua tunnistettavampana suunnittelijoittensa, erityisesti Arto Sipisen tuotannolle. Rakennuksen suunnittelijoista Arto Sipinen on tunnettu arkkitehti. Sipinen on suunnitellut runsaasti julkisia rakennuksia – kaupungin- ja kunnantalojen lisäksi konserttitaloja sekä yliopistorakennuksia, ja useat näistä tehtävistä hän on saanut Pieksämäen kaupungintalon tavoin arkkitehtuurikilpailuissa saavuttamansa menestyksen kautta. Sipisen suunnittelema kaupungintalo Imatralla (Mane Hetzerin kanssa) valmistui 1970, Raisioon 1981 ja kunnantalo Mäntsälään 1992.		

	Muita Sipisen tunnettuja töitä ovat mm. Imatran kulttuurikeskus (1986), Mikkelin konsertti- ja kongressitalo Mikaeli (1988), Espoon kulttuurikeskus (1989) ja Lahden kirjastotalo (1990). Arkkitehdin 2000-luvun tuotantoa ovat Jyväskylän keskustan maamerkinä kohoava toimistotorni Innova ja tornin viereen rakennettu ammattikorkeakoulun IT-instituutti Dynamo. Rakennuksen kunnossa on vakavia puutteita: rakennuksessa on todettusisäilmaongelmia (Insinööritoimisto IS Consults Oy:n lausunto 13.11.2008) ja laajamittaisten korjaustoimenpiteiden tarve (Insinööritoimisto 2K Oy 23.5.2014).
Historia	Pieksämäellä ryhdyttiin heti kaupunkioikeuksien saamisen jälkeen 1962 toimeen hallinto- ja kulttuurikeskuksen suunnittelemiseksi keskeiselle paikalle. Vielä samana vuonna järjestetyssä Pieksämäen hallinto- ja kulttuurikeskuksen suunnittelukilpailussa menestyi Aarne Ervi, mutta suunnitelmaa ei koskaan toteutettu. Vuonna 1970 pidettiin kutsukilpailu Pieksämäen hallinto-, kulttuuri- ja vapaa-ajankeskuksen suunnittelusta. Arto Sipisen ja Mane Hetzerin kokonaisvaltaisessa kilpailusuunnitelmassa Lampolahden alavaan rantapuistoon oli ideoitu julkisten rakennusten ryhmä, josta kuitenkin vain kaupungintalorakennus toteutettiin (1973). Alkuperäinen suunnitelma käsitti neljässä vaiheessa rakennettavan kaupungin hallinnollisen keskuksen, jonka rakennusten oli tarkoitus rajata sisäpihaksi eri toiminnoin aktivoitu kaupunkilaisten tori. Pieksämäen Luonnon Ystävät ry (PLY ry) jätti vuonna 2011 Etelä-Savon ELY-keskukselle esityksen rakennuksen suojelemiseksi rakennussuojelulailla. ELY-keskuksen päätös asiasta annettiin 28.12.2012. Sen mukaan rakennusta ei suojella rakennussuojelulailla, vaan kaupungin tulisi suojella se asemakaavalla. Suojeluprosessissa rakennuksella todettiin olevan maakunnallista arvoa.
Tutkimushistoria	-
Aikaisemmat arvioinnit	PLY ry:n esitys rakennuksen suojelemiseksi, 2011/2012 ja siihen liittyvät lausunnot (lähde: ELY:n päätös rakennuksen suojeluesityksestä 28.12.2012) Suojeluratkaisuun liittyvät lausunnot ja muut asiakirjat
Ominaispiirteet	Kohde on kaupungintaloksi suunniteltu rakennus, joka sijaitsee "objektina puistossa"/puiston reunalla. Rakennuksen muita ominaispiirteitä ovat kaksikerroksisuus, tasakattoisuus, laatikkomainen muoto, 70-luvun elementtitekniikkaan pohjautuva julkisivupiirteiden toistuvuus (ikkunoiden toistuminen viiden ryhmissä, yksinomaan pysty- ja vaakasuorista linjoista ja suorakaidemuodoista koostuva rytmitys), ikkunoiden sijoittuminen julkisivupintaan. Ajan rakennusmateriaalit ovat mahdollistaneet ohuet rakenteet ja julkisivupinnan sileän ilmeen. Suomen arkkitehtuurimuseon rakennuksen suojeluesitykseen liittyen antaman asian-tuntijalausannon mukaan rakennus on arkkitehtuuripiirteiltään sovellus modernismista ja 70-luvun järjestelmäarkkitehtuurista, jossa rakennuselementtien ja tilakappaleiden toistettavuus on tärkeässä osassa. Sarjallisuus näkyy julkisivumateriaaleissa, mitoituksessa ja värityksessä. (lähde: ELYn päätös rakennuksen suojeluesitykseen liittyen 28.12.2012)
Kaava- ja suojelutilanne	asemakaavoitettu: asemakaava nro 171 (vahv. sm 25.4.1970); nykyinen korttelinumero (2092) asemakaavan muutoksella (kv 6.6.1995, §56b) Pieksämäen yleiskaava (kv 16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)
Arvot	Rakennus voidaan nähdä osana keskustan ranta-alueelle ja sen tuntumaan sijoittuneiden julkisten ja puolijulkisten rakennusten (hotelli, kaupungintalo, kulttuurikeskus, sairaala, lastenkulttuuritalo, urheilutalo, uimahalli, päiväkot, koulu, vanhustentalo ja diakonissaoppilaitos) toiminnallista kokonaisuutta. Yhdessä avaran puiston kanssa selkeälinjainen rakennus muodostaa kokonaisuuden, jolla on myös maisemallista arvoa. Rakennus edustaa sekä muotonsa, rakennustekniikkansa, materiaaliensa että väriensä puolesta aikansa arkkitehtuuria ja rakentamisen tyyli- ja materiaali- ja väri- ja värityksensä osalta tunnistettavaa Arto Sipisen tuotantoa.

	Rakennus on hyvä esimerkki 70-luvun tyylipiirteistä, jotka on lueteltu Suomen arkkitehtuurimuseon asiantuntijalausunnossa (ks. edellä kohta ominaispiirteet).
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II + / P
Lähteet	Kaakkoissuomen Arkkitehdit SAFA, Pieksämäki Arkkitehtuurikohteita –kartta, 1987 Etelä-Savon ELY-keskuksen päätös rakennuksen suojeluesityksestä 28.12.2012 Suomen Rakennustaiteen Museon internetsivuston esittely arkkitehti Arto Sipisestä (http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=956495) Silmämääräiset havainnot maastokäynneillä 31.7.2013 ja 11.9.2013.

kuva: Kaupungintalon eteläjulkisivua ja pääsisäänkäynti.

kuva: Kaupungintalo luoteesta nähtynä.

6.2.2 Oikeus- ja poliisitalo

Kohteen nimi	Pieksämäen oikeus- ja poliisitalo	Kohdenro kartalla	r-34
Osoite	Savontie 18-20, 76100 Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)	3508040, 6910542		
Rakennustyyppi	hallinto- ja toimistorakennukset		
Suunnittelija	Kaarlo Leppänen		
Ajoittuminen	1991	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi: -	
Kuva kohteesta			
Kuvaus	Kohde on Savontien varressa sijaitseva oikeus- ja poliisitalo. Rakennuksen näyttävimmän osan muodostaa Savontien ja Tasakadun kulmaan sijoittuva valkoinen, polveilevan mallinen, 2-3-kerroksinen oikeustalon rakennusosa, jonka kärjäsali on nostettu pilareille. Poliisin käytössä oleva talon osa on hillitympi ja toimistomaisempi. Julkisivut ovat yhdistelmä valkoiseksi ja harmaaksi rapattua betonipintaa sekä nauhaikkunoita ja muita yhtenäisiä lasipintoja. Pelkistetyt, tummat detaljit korostavat julkisivujen vaaleaa väritystä ja lasipintoja. Rakennuksen länsipäädyssä on harmaasta kivilaatasta tehty julkisivupinta. Poliisitalon rakennusosa on kaksikerroksinen, melko koruton betonirakennus. Kaarlo Leppäsen muita töitä ovat mm. Helsingin Merirastilan korttelitalo sekä Vantaan oikeus- ja poliisitalo.		
Historia	Kaupungin keskustaan 1990-luvun alussa rakennettu oikeus- ja poliisitalo. 1990-luvulla rakennettiin Suomeen lukuisia muitakin oikeus- ja poliisitaloja, mm. Kuopion (1991, arkkitehtitoimisto Kouvo & Partanen), Vaasan (1996, Arkkitehtitoimisto Neva), Jyväskylän (1998-99, Arkkitehtitoimistot CJN Oy ja Pekka Paavola Oy) ja Lohjan (1999-2002; Arkkitehtitoimisto Aarne von Boehm) oikeus- ja poliisitalot.		
Tutkimushistoria	-		
Aikaisemmat arvioinnit	-		
Ominaispiirteet	Rakennus muodostuu kahdesta erilaisesta osasta. Oikeustalo-osa on veistosmainen, poliisitalo-osa rationalistinen.		
Kaava- ja suojelutilanne	asemakaavoitettu: asemakaava nro 297 (vahv. lh 8.2.1990) Pieksämäen yleiskaava (kv 16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)		
Arvot	Rakennus edustaa valtion hallintorakentamista.		
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	- / -		
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynneillä 31.7.2013 ja 11.9.2013.		

kuva: Oikeustalo pohjoisesta nähtynä.

kuva: Oikeustalo etelästä nähtynä

kuva: Ikkunasomittelua

kuva: koilliskulma ja pohjoisjulkisivua

6.2.3 Kulttuurikeskus Poleeni

Kohteen nimi	Kulttuurikeskus Poleeni	Kohdenro kartalla	r-35
Osoite	Savontie 13, 76100 Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)	3508125, 6910672		
Rakennustyyppi	kulttuuritoiminnan rakennukset		
Suunnittelija	Gullichsen, Kairamo ja Vormala Arkkitehdit KY		
Ajoittuminen	1989	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	-
Kuva kohteesta	Karttaote		
			
Kuvaus	Kulttuurikeskus Poleeni on muodoltaan monitahoinen vaalea betonirakennus, jonka arkkitehtuurissa suunnittelijat ovat ilmeisen tietoisesti yhdistäneet Pieksämäen keskustan kaupunkikuvassa vahvana näkyvän funktionalismin ja postmodernin arkkitehtuurin piirteitä. Nimi Poleeni viittaa kulttuurihistoriaan. Rakennus on saanut nimensä Pieksämäellä 1823 syntyneen kappalaisen pojan, Fredrik Polénin mukaan. Polén kirjoitti ensimmäisen suomenkielisen väitöskirjan, joka tarkastettiin Helsingin yliopistossa 1.5.1858. Pitkänomainen rakennusmassa kääntää muurimaisesti selkensä kadulle, jossa rakennuksen läntinen pääsisäänkäynti sijaitsee korkeassa julkisivun syvennyksessä. Kadun sijaan rakennus avaa näkymät puistoon. Isoja ikkunoita on sommiteltu useisiin seinäpintoihin. Järvenpuoleisessa koilliskulmassa on tiilinen, valkoiseksi rapattu torniaihe. Tornin vieressä on lasinen kulma, josta näkee sisään kirjastotiloihin. Tornin ympärillä on luonnonkivistä muurattu vallihauta-aihe, ja sama luonnonkivi on käytössä myös terassin ympäristössä jatkuvassa muuriaiheessa. Terassi jatkuu näkymänä sisätilan kahvioon lasiseinän läpi. Ilmavat toimistotilat avautuvat omenapuutarhaan lasiverhoseinillä. Julkisivujen vaaleat värisävyt jatkuvat rakennuksen pääaulassa. Muutoin rakennukselle leimallisia ominaispiirteitä ovat massiiviset muodot, erityinen aukotus ja rakennuksen sulkeutuneisuus katutilaa kohti; sisätiloissa vaihtelu eri tilojen korkeudessa ja muodoissa. Samoja piirteitä nähtävissä samojen arkkitehtien muissa julkisissa rakennuksissa, mm. Malmin kirkon arkkitehtuurissa, vaikka em. kirkko materiaaleiltaan ja väriykseltään (punatiili, tummat sävyt) on muutoin hyvin erilainen. Postmodernismi näkyy arkkitehtuurissa erityisesti sisäänkäyntien käsittelyssä (mm. katosmuodot, pilari aiheet), rakennuksen monimuotoisuudessa (mm. torniaihe) ja aukotuksissa. (Vrt. Kanttila, kohdekortti r-40) Rakennus sijaitsee toisaalta tiukkana muurina kadun ja kulmittain kadun vastapuolella sijaitsevan oikeus- ja poliisitalon (1991-92, Leppänen) suuntaan, toisaalta puiston puolelta nähtynä "objektina puistossa". Muita "objekteja" samassa puistossa ovat eräänlaisen objektien kokoelman muodostavat kaupungintalo (1973, Sipinen & Hetzer), suojeltu vanha kaupungintalo (1918, V. & I. Thomé) sekä hotelli Savonsolmu (1976, Kitunen; laajennus 1982). Rakennuksen voidaan katsoa olevan oleellinen osa		

	myös Pieksämäen rantapuiston kaupunkikuvallista kokonaisuutta. Rakennuksen suunnittelijat ovat tunnettuja ja arvostettuja arkkitehteja.
Historia	Arkkitehtikilpailun voitto 1982. Rakennus valittiin vuoden 1989 betonirakenteeksi. Se on voittanut myös valtakunnallisen miljööpalkinnon.
Tutkimushistoria	-
Aikaisemmat arvioinnit	-
Ominaispiirteet	Rakennus on moderni kulttuuritalo toisaalta puiston puolelta nähtynä "objektina puistossa", toisaalta kadun puolelta tiiviisti katutilaa ja –näkymää rajaamassa. Massiiviset muodot, erityinen aukotus, sulkeutuneisuus katutilaa kohti; sisätiloissa vaihtelu eri tilojen korkeudessa ja muodoissa. Arkkitehtuurin tietoiset lainat (mm. Viipurin kirjaston kattovaloihe) ja harkittu soveltaminen Pieksämäen keskustan funktionalistiseen rakentamiseen. Sijainti osana keskustan ranta-alueen ja sen tuntumaan sijoittuneiden julkisten ja puolijulkisten rakennusten kokonaisuutta, vrt. kaupungintalo (kohdekortti 33)
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaavoitettu: asemakaava nro 265 (vahv. lh 29.3.1984) Pieksämäen yleiskaava (16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)
Arvot	Kohteella on arkkitehtonista arvoa 80-90-luvun kulttuurikeskuksena sekä osana Gullichsen-Kairamo-Vormala-arkkitehtien tuotantoa ja maisemallista arvoa yhtenä Rantapuistoa rajaavista julkisista rakennuksista.
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II / M
Lähteet	Poleenin markkinointiesite (pdf, Pieksämäen kaupunki) Arkkitehti 8/89 Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 30.-31.7.2013.
	 kuva: Rakennuksen muotokielessä, aukotuksessa ja detailloinnissa on postmodernismin piirteitä.

kuva: Rakennuksen itäinen sisäänkäynti

kuva: Rakennuksen kahvilan terassitiloja

kuva: Koilliskulman torniaihe

kuva: Rakennuksen kahvilan terassi avautuu omenapuutarhaan, johon myös osa toimistotiloista on laajojen lasipintojen ansiosta avoimessa yhteydessä.

6.2.4 Kaupunkiseurakunnan kirkko ja seurakuntakeskus

Kohteen nimi	Kaupunkiseurakunnan kirkko ja seurakuntakeskus		Kohdenro kartalla	r-36
Osoite	Keskuskatu 27, 76100 Pieksämäki			
Koordinaatit (p,i)	3508072, 6910443			
Rakennustyyppi	kirkot, kokoontumisrakennukset, hallinto- ja toimistorakennukset			
Suunnittelija	Keijo Ström & Olavi Tuomisto 1968, laajennus Keijo Ström 1986			
Ajoittuminen	1968	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:		1986, 1989
Kuva kohteesta	Karttaote			
				
Kuvaus	Rakennuksen kaksi osaa, alkuperäinen rakennusosa (1968) ja laajennusosa (1986), yhdistyvät kapealla lasiosalla rakennuksen keskivaiheilla. Vanhassa osassa sijaitsee kirkkosali (420 istumapaikkaa) sekä seurakunnan toiminnallisia tiloja, laajennusosassa kirkkoherran virasto sekä muita hallinnollisia tiloja ja juhlasalit. Rakennus on kaksikerroksinen. Julkisivuverhoilu on pääasiassa pystyladottua punaruskeaa tiiltä. Matala betonisokkeli on noin 30 cm korkea. Ikkunasommittelu on vaihtelevaa, mutta muodostaa harmonisen kokonaisuuden. Rakennus on toteutettu säilyttäen poikkeuksellisen hyvin tontin puustoa. Rakennus muodostaa yhdessä ympäröivän puuston ja istutetun puutarhan kanssa orgaanisen, eheän kokonaisuuden. Rakennus laajennuksineen sekä sen vieressä oleva kellotapuli ovat julkisivumateriaaleiltaan yhteneviä ja sointuvat ympäröivään puuston sekä väriltään että arkkitehtonisen muotokielen kautta. Laajennusosa on toteutettu alkuperäisen rakennuksen ilmettä kunnioittaen siten, että julkisivu viime Keskuskadulle on yhtenäinen ja harmoninen. Kivijalan rappauksessa ja joissakin ikkunanpuitteissa havaittavia kulumia lukuun ottamatta rakennus on ulkoisesti hyväkuntoinen ja hyvin säilynyt. Kirkon näkyvimmit kohteet ja taideteokset ovat Juhani Tuomen urkutehtaan valmistamat urut sekä Gunnar Uotilan alttariveistos "Jeesuksen vuorisaarna". Kirkon ylähalliin on sijoitettu taiteilija Assi Huunosen batiikkityö. Ylähallissa sijaitsee myös kappeli. Kaupunkiseurakunnan kirkko on Pieksämäen "uusi kirkko". Seurakunnan pääkirkkona toimii "vanha kirkko" eli Maaseurakunnan kirkko (1752, August Sorsa).			
Historia	Pieksämäen seurakunnan jakautuminen maa- ja kauppalaseurakunnaksi tapahtui vuonna 1956. Kauppala muuttui kaupungiksi 1962 ja sen myötä kauppalaseurakunta kaupunkiseurakunnaksi. Kirkkohallituksen päätöksellä 16.8.2006 maaseurakunta ja kaupunkiseurakunta lakkautettiin 31.12.2006. Lakkautettujen seurakuntien tilalle perustettiin 1.1.2007 Pieksämäen seurakunta, jonka toimialueena on koko Pieksämäen kaupungin alue. Kaupunkiseurakunnan kirkko valmistui vuonna 1968, kellotorni 1981 ja kirkon laajennusosa 1986. Kirkon suunnittelijat Keijo Ström ja Olavi Tuomisto olivat Alvar Aallon oppilaita. Vuoden 1989 remontissa kirkkosalin kattoa nostettiin hiukan, jolloin pitkät poikkipalkit			

	saatiin näkyviin.
Tutkimushistoria	-
Aikaisemmat arvioinnit	-
Ominaispiirteet	rakennusten suhde ympäröivään kasvillisuuteen ja katutilaan; erikoinen pystysuuntainen julkisivun tiililadonta Julkisivusommittelu: koko rakennuksen korkeudelta muurimaisuutta jakavat ikkuna-aukotukset
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaava nro 263 (vahv. Lh16.5.1984) Pieksämäen yleiskaava (kv 16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)
Arvot	Muotokieli, rakennuksen suhde ympäristöönsä (puusto, katutila, rakennuksen ympärille syntyvät erilaiset tilat ja näkymät), kulttuurihistoria (kirkko, seurakuntatyö, kirkkorakennukset), julkisivun erikoinen tiilimuuraus Pieksämäen keskustan kaupunkikuva
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II + / P
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 30.-31.7.2013.

kuva: Rakennuksen julkisivun jäsentely ja värit ovat yhtenäiset ja muodostavat kokonaisuuden ympäröivien mäntyjen kanssa.

kuva: Rakennuksen katujulkisivua etelään

kuva: Laajennusosan ja vanhan osan välinen kapea liittymäkohta muodostaa katu-tilaan hahmottuvan syvennyksen, jossa on rakennukseen liittyvä pieni puutarha.

6.2.5 Urheilutalo

Kohteen nimi	Urheilutalo	Kohdenro kartalla	r-37
Osoite	Opintie 2, 76150, Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)	3507352, 6910652		
Rakennustyyppi	liikuntatilat ja -paikat		
Suunnittelija	Osmo Sipari		
Ajoittuminen	1968	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	1982
Kuva kohteesta			
Kuvaus	Urheilukäyttöön rakennettu ja myöhemmin korotettu rakennus, jonka materiaalivalinnat ja julkisivun rytmitys yhdistävät rakennuksen mielikuviin keskustassa saman rantapuiston ääressä sijaitsevaan Kaupungintaloon (1973, Sipinen & Herzberg). Urheiluhalli liittyy sekä tyylillisesti (selkeälinjainen betonikonstruktivismi) että toiminnallisesti parin katuvalin päässä sijaitsevaan saman arkkitehdin suunnittelemaan ja urheilutalon kanssa samana vuonna valmistuneeseen, kutsukilpailun voittoon (1966) perustuvaan Pieksämäen keskikoulun rakennukseen - urheilutalo palvelee sekä koulun liikuntasalitaloina että laajempaa julkista käyttöä. Huvilakadun varren kaupunkikuvasa Urheilutalo on kuitenkin itsenäinen kohde, joka ei ota kantaa ympäröivään maisemaan tai kaupunkikuvaan. Betonisen, suorakaiteen muotoisen rakennuksen julkisivu on symmetrinen. Julkisivussa korostuvat pääsisäänkäynnit sijaitsevat toisessa kerroksessa Huvilakadun suunnasta katsoen maantasokerroksessa rakennuksen lounaissivulla. Koillisjulkisivua hallitsevat pienemmät sisäänkäynnit pukuhuoneisiin sijaitsevat niin ikään symmetrisesti rakennuksen kulmissa. Rakennuksen ulkoisen ilmeen huomattavin piirre on juhlaava keltainen lounaisjulkisivu, jota rytmittävät nauhaikkunat ruskeilla metallikehyksillä. Pintamateriaaleina on keltaisen lasin lisäksi käytetty valkeaa kalkkikiiekkakiveä, rapattua betonia sekä lasitiiltä ruskein metallikehyksin. Lisäksi sisäänkäynnin katossa on käytetty valkoiseksi maalattua lautaa. Sisäänkäynnin puupalkit on käsitelty tummiksi. Koillisjulkisivu on käsitelty pääjulkisivun ilmettä hillitymmän, mutta vastaavalla ilmeellä ja symmetrialla. Tällä puolella on kapeampi nauhaikkuna. Pienten sisäänkäyntien yhteydessä on käytetty pääjulkisivun tapaan keltaista lasia. Korotus- ja laajennusosan (1982) yläosa on materiaaliltaan aaltopeltiä. Rakennus on ulkoisesti hyvässä kunnossa. Rakennuksen suunnittelija, Osmo Sipari, on tunnettu arkkitehti. Siparin varhaiskauden tunnettuja töitä ovat mm. hänen yhdessä Eero Eerikäisen kanssa suunnitteleman Sallan kirkko (1948, arkkitehtikilpailuvoitto 1947), Kemin Paattion siunauskappeli (1960) sekä yhdessä Viljo Revellin kanssa suunnitellut Meilahden kansakoulu (1949-1953) ja Tuusulan kirkonkylän – Hyrylän kansakoulu (1954). Siparin suunnittelemissa asuinrakennuksista tunnetuimmat ovat Asunto Oy Hiihtovuoren kolme tornitaloa Herttoniemessä vuodelta 1957. Kuopioon vuonna 1964 valmistuneet Puijonlaakson tornitalot ovat nekin Siparin käsialaa. Sipari tunnettiin nimenomaan koulujen suunnittelijana. Jo mainitun Pieksämäen keski-		

	koulun (1968) lisäksi hänen suunnittelemaansa ovat mm. Heinäveden kansakoulu (1950-luku), Espoon Tapiolan Metsolan kansakoulu (1960), Kokkolan Chydeniuksen kansakoulu (1965) ja Helsingin Suomalais-venäläinen koulu (1964). Osmo Siparin arkkitehtuurissa betoni näytetään yleensä sellaisena kuin se on.
Historia	Urheilutalo on rakennettu yhtäaikaaisesti Pieksämäen keskikoulun rakennuksen kanssa. Molemmat Osmo Siparin käsialaa olevat rakennukset valmistuivat vuonna 1968.
Tutkimushistoria	
Aikaisemmat arvioinnit	-
Ominaispiirteet	60-70-luvun arkkitehtuurin piirteitä, kuten keltainen väritys, massoitellutapa, jyhkeä muotokieli; julkisivun rytmitys; käsittelemätön betonipinta
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaava nro 348 (hyv. kv 12.12.2005) Pieksämäen yleiskaava (kv 16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)
Arvot	arkkitehtuurin historia (60-70-luvun arkkitehtuuri; Osmo Sipari; betonikonstruktivismi), kulttuurihistoria (urheilurakennukset, urheilutoimen kehitys)
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II + /P
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 30.-31.7.2013. Suomen Rakennustaiteen Museon internetsivuston esittely arkkitehti Osmo Siparista (http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=957170)

kuva: Urheilutalon vahvimmat ominaispiirteet ovat ikkunasommittelun, sisäänkäyntien ja koko massoitellun symmetria, sekä julkisivujen lasipinnoitteessa käytetty keltainen sävy.

kuva: Rakennuksen pääjulkisivun toinen sisäänkäynti.

kuva: Rakennuksen takajulkisivu on hillitympi, mutta siinäkin toistuu keltainen sävy ja sisäänkäyntien symmetria.

6.2.6 Vesitorni

Kohteen nimi	Vesitorni	Kohdenro kartalla	r-38
Osoite	Keskuskatu 64, 76150, Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)	3507110, 6909938		
Rakennustyyppi	muut rakennukset		
Suunnittelija	Aarne Ervi		
Ajoittuminen	1956	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	1992
Kuva kohteesta	Karttaote		
			
Kuvaus	Aarne Ervin suunnittelema 1956 valmistunut Pieksämäen vesitorni on yksi Suomen n. 400 vesitornista. Suomen ensimmäinen varsinainen vesitorni rakennettiin Hankoon vuonna 1910. Vuosisadan alusta 1930-luvulle saakka vesitornit rakennettiin kaupunkien monumentaalisiksi arvorakennuksiksi ja niiden yhteyteen suunniteltiin usein myös muita tiloja, kuten näkötorneja tai kahviloita. Ylävesisäiliöitä valmistui 1930-luvulla toistakymmentä, 1940-luvulla alle kymmenen. Vesitornien rakentamisen huippukausi ajoittui sodan jälkeiseen aikaan 1950-luvulle ja vielä 1960-luvulla niiden rakentaminen oli vilkasta. Tänä aikana käytiin myös lukuisia arkkitehtuurikilpailuja, joiden perusteella rakennettiin varsin nimekkäidenkin arkkitehtien suunnittelema vesitorneja. Pieksämäen vesitorni koostuu kahdesta tornimaisesta osasta, jotka liittyvät toisiinsa yläosistaan. Laajemman torniosan sisus on ontto ensimmäisen n. 20 metrin korkeudelta, ja koko rakenne lepää 16 pilarilla. Vain yläosassa on umpinainen osa, jonka kautta liitytään kapeampaan tornirakenteeseen. Toinen torniosa on pienempi, ja kokonaan umpinainen, ja siinä on sisäänkäynti katu- tasossa. Kapeamman tornin pinnat ovat rapattua betonia, pylväät maalattua betonipintaa. Pilareilla seisovan osan alitse kulkee kevyen liikenteen väylä, ja sen alaosa on valaistu. Yhdistävä osa tornien yläosassa on lasia. Kokonaisuus on kohtalaisessa kunnossa, mutta julkisivurappaus on pahoin kulunut kapeammasta tornista. Rakennuksen suunnittelija on tunnettu arkkitehti. Aarne Ervin töissä suunnittelun lähtökohtana kerrotaan aina olleen maiseman huomioon ottamisen ja läheisen suhteen luontoon. Hänen tavoitteenaan oli kokonaisuus, jossa mittakaavaltaan ja toiminnaltaan inhimillinen rakennus sopeutuu harmonisesti ympäristöönsä. Ervin nimi yhdistetään yleensä ensimmäisenä Tapiolaan, jonka keskustan suunnittelukilpailun hän voitti 1954. Heikintorin tavaratalo, keskustorni, uimahalli ja keskustan asemakaava altaiseen ja suihkulähteineen ovat hänen suunnittelemaansa. Ervin muita huomattavia töitä ovat Helsingin yliopiston Porthania-rakennus ja Turun yliopisto sekä Oulujoki Oy:n ja Imatran Voiman voimalarakennukset. Hän suunnitteli myös lukuisia koulutaloja, asuntoalueita, yksityistaloja sekä viimeksi Töölön sivukirjaston Helsinkiin. Ervi oli Alvar Aallon tapaan sitä mieltä, että rakennusten osat ovat standardisoitavissa mutta itse rakennus on suunniteltava yksilönä. Samalla tavalla Ervi ajatteli elementti-		

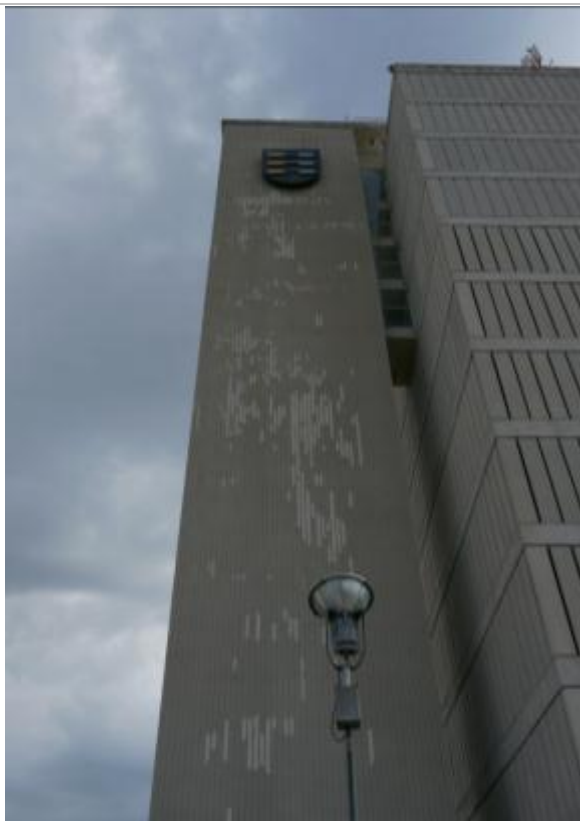
	rakentamisesta ja kävi intensiivistä taistelua elementtien puolesta. Helsingin yliopiston instituuttirakennus Porthania (1957) oli Suomessa ensimmäinen suuri kohde, jossa elementtejä käytettiin. Myös edellisenä vuonna valmistunut Pieksämäen vesitorni on betonielementtirakenteinen. Elementtitekniikan käyttäminen vesitorneissa on melko harvinaista. Suomessa on rakennettu noin kymmenen betonielementtivesitornia. Pieksämäen vesitorni on maamerkkirakennus alkujaankin maamerkille tarkoitettulla paikalla: Meurmanin laitimassa 1. asemakaavassa paikalle oli sijoitettu kirkko. Vesitorni kunnostettiin vuonna 1992, suunnittelijana insinööritoimisto Vahanen Oy.
Historia	
Tutkimushistoria	-
Aikaisemmat arvioinnit	-
Ominaispiirteet	Toimiminen maamerkkinä.
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaava nro 143 (vahv. SM 29.10.1964) Pieksämäen yleiskaava (kv 16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)
Arvot	asemakaavahistoria (Meurman, Pieksämäen 1. asemakaava); arkkitehtuurin historia (Ervi); maisema (maamerkki, näkyvyys kaupunkikuvassa); rakennetekniikan historia (elementtirakentaminen); kunnallistekninen historia (vesitornit)
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II / M
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 30.-31.7.2013. Suomen Rakennustaiteen Museon internetsivuston esittelyt arkkitehti Aarne Ervistä (http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=3138) sekä suomalaisten vesitornien arkkitehtuurista (http://www.mfa.fi/suomalaisia-vesitorneja)
Muuta	Lisää kuvia kohteesta seuraavalla kuvasivulla

kuva: Rakennuksen alitse kulkee kevyen liikenteen reittinä toimiva Tornipolku.

kuva: Rakennuksen julkisivu luoteeseen.

kuva: Osa julkisivun pinnasta on rapistunut.

6.2.7 Hotelli Savonsolmu

Kohteen nimi	Hotelli Savonsolmu	Kohdenro kartalla	r-39
Osoite	Keskuskatu 64, 76150, Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)	3508410, 6910798		
Rakennustyyppi	majoitusrakennukset		
Suunnittelija	Maunu Kitunen		
Ajoittuminen	1976	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	laajennusosa 1982
Kuva kohteesta	 		
Kuvaus	Hotelli Savonsolmu on 70-luvun betoniarkkitehtuuria edustava rakennus ja kaupungin ainoa hotelli. Rakennusmassa muodostuu kahdesta osasta. Eteläisempi rakennusosa koostuu hotellin pääaulasta, portaikosta ja isoilla ikkunoilla varustetuista ravintola-tiloista. Pohjoisempi osa on pilareilla lepäävä pitkänomainen massa, jossa sijaitsevat kahdessa kerroksessa etelästä pohjoiseen mennessä ensin parvekkeettomat ja sitten parvekkeelliset hotellihuoneet. Kokonaisuus kurottaa pohjoiseen metsäisenä jatkuvaan rantapuistoon, jossa kulkee vilkkaassa käytössä oleva kevyen liikenteen ja ulkoilun reitti. Hotellihuoneiden parvekkeilta avautuvat näkymät rantamaisemaan. Julkisivujen päämateriaalina on maalaamaton betoni. Ravintolaosan julkisivussa on suuria lasipintoja. Pääsisäänkäynnin yhteydessä sijaitseva nimikyltti hallitsee sisäänkäyntinäköä. Rakennuksen sisätiloissa on säilynyt erityisen paljon alkuperäistä sisustusta ja tyyliä, joka tekee hotellista ainutlaatuisen. Arkkitehti Maunu Kitunen on työskennellyt mm. SOK:n kiinteistöosastolla ja suunnitellut muitakin hotelleja, mm. Tampereen Sokos Hotelli Ilveksen (1986) ja Kouvolan Sokos Hotelli Vaakunan (1986).		
Historia	Ennen hotellia paikalla oli pientaloasutusta.		
Tutkimushistoria			
Aikaisemmat arvioinnit	-		
Ominaispiirteet	70-luvun tyyli ja materiaalinkäyttö, säilynyt sisustus ja värimaailma, pitkänomainen betoninen rakennusmassa pilareilla;		
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaava nro 196 (vahv. SM 8.7.1974) Pieksämäen yleiskaava (kv 16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)		
Arvot	Arkkitehtuurin historia (betonikonstruktivismi, "betonibrutalismi"); sisätiloissa säilynyt 70-luvun ilme ja värimaailma; paikallishistoria keskusta-alueen ainoana hotellina; maisema (suhde ympäröivään puistoon ja rantamaisemaan); matkailurakentaminen		
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II + / P		

Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 30.-31.7.2013.
---------	---

kuva: Rakennuksen pääsisäänkäynti

kuva: Ravintolatilojen ulkoinen ilme jää osittain hoitamattoman oloisen kasvillisuuden peittoon.

kuva: Hotellihuoneiden parvekkeita.

kuva: Parvekkeettomien hotellihuoneiden ikkunoita. Pitkän osan alitse on läpikulku, ja rakennuksen alla parkkitilaa.

6.2.8 Kanttila

Kohteen nimi	Kanttila	Kohdenro kartalla	r-40
Osoite	Vilhulantie 5, 76850, Naarajärvi		
Koordinaatit (p,i)	3504185, 6909218		
Rakennustyyppi	hallinto- ja toimistorakennukset		
Suunnittelija	Jouni Koiso-Kanttila		
Ajoittuminen	1988	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	
Kuva kohteesta	Karttaote		
			
Kuvaus	Kanttilaksi kutsuttu Naarajärven taajaman keskustassa sijaitseva rakennus on entinen Pieksämäen maalaiskunnan ja sittemmin Pieksänmaan kunnan kunnantalo. Rakennuksessa on Pieksämäen valtuuston kokoussali ja muita kokoustiloja, kaupungin virastotiloja (mm. tekninen toimi), kirjasto ja lounaskahvila. Valtuustosalin aula toimii myös näyttelytilana. Rakennuksen massoitellussa vaihtelevat kaarevat ja kulmikkaat muodot, runsaasti eri korkeusasemia ja ulokkeita. Aukotuksissa on runsaasti neliömuotoja sekä pystysuuntaisia kapeita ikkuna-aukkoja. Julkisivupintoina vaihtelevat valkoinen, vaaleankeltainen ja harmaa sileä rappaus sekä punertava ja vaaleanharmaa hiottu betonilevy (Palazzo-levy, jossa värisävyn antaa betonissa käytetty kiviaines). Sisäänkäyntejä korostavat pilarit ja porttiaiheet. Rakennuksen sisätilojen pinnat ovat pääosin valkoiseksi maalattuja tasoite- ja kipsilevy-pintoja, mutta materiaaleina on käytetty myös lasitiiltä, kaakelilaattoja, vaneria ja koivuviilutettua lastulevyä. Rakennuksen akustisesta suunnittelusta on vastannut Alpo Halme. Pihapiirissä on useita arkkitehtuurin ilmettä edustavia rakenteita ja sommitelmia: Vilhulan tieltä avaralle pihalle johtava porttimainen sisäänkäyntiaihe portaineen, sen viereinen vesiaihe, sekä rakennuksen pohjoislaidalla sijaitseva amfiteatteri. Kaksi viimeksi mainittua ovat melko huonossa kunnossa. Rakennus rakentamisvaiheineen, materiaaleineen ja sisustuksineen on esitelty kattavasti Projektilihdessä (pr 38, marraskuu 1989). Pääosa sisustuksesta on säilynyt alkuperäisenä. Projektilihdessä Koiso-Kanttila kertoo pyrkineensä suunnitteluratkaisun massoitellussa paitsi monimutkaisen tilaohjelman jäsentämiseen selviin toiminnallisiin osiin, samalla luomaan tontin "autiolla rinteelle" vahvan paikan tunnun. Rakennuksen massoitellulla suunnittelija kertoo viittaavansa myös savolaisten mäkikylien perinteiseen rakennustapaan, jossa rakennukset ovat sijoittuneet rykelminä rinteeseen.		

Historia	Rakennus on entinen Pieksämäen maalaiskunnan ja sittemmin Pieksänmaan kunnan kunnantalo. Ennen Kanttilan valmistumista kunnantalon toiminnot sijaitsivat kerrostalossa Pieksämäen kaupungissa. Päätös uuden kunnantalon rakentamisesta tehtiin 1984. Yleisesti 1980-luvun taloudellinen nousukausi toi mukanaan ennennäkemättömän rakentamisaallon. Moneen kuntaan ja kaupunkiin kohosi mahtavia julkisia rakennuksia, kuten kulttuurikeskuksia ja monitoimitaloja. Kunnan- ja kaupungintaloista pidettiin 1980-luvulla peräti 12 arkkitehtuurikilpailua. Myös Kanttilan rakennuksen suunnittelusta järjestettiin suunnittelukilpailu. "Pienois-arkkitehtuurikilpailun" (kutsukilpailu) voitti Arkkitehtitoimisto Jouni Koiso-Kanttila Ky, joka myös sai talon suunnittelun tehtäväkseen. Projektiliehdessä pr 38 Koiso-Kanttila kertoo suunnittelun lähtötilanteesta. Osana suunnittelutehtävää oli kehittää maalaiskunnan keskustaaajamaa, Naarajärveä, luomalla sille selkeä kunnan keskus. Kanttilan tontti sijaitsee keskeisesti, mutta suunnittelu-aikaan taajamalta puuttui varsinainen taajamaluonne: keskustassa sijaitsevat hajallaan matalia liike- ja asuinrakennuksia.
Tutkimushistoria	-
Aikaisemmat arvioinnit	-
Ominaispiirteet	Muotokieleltään, väreiltään ja materiaalivalinnoiltaan edustava esimerkki postmodernista arkkitehtuurista. Postmodernismia edustavat ominaispiirteet on kuvattu yllä kohteen kuvauksessa.
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaavoitettu: "Naarajärven rakennuskaavan muutos Jyväskylätien ympäristössä" (vahv. E-S ymp. keskus 16.10.2000) ei yleiskaavoitettu Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)
Arvot	Paikallishistorialliset arvot, alueen rakentumisen historia; arkkitehtuuri ja arkkitehtuurin historia (80-luku, postmodernismi, tyypillisuus, Koiso-Kanttila); arvo osana alueen julkisten rakennusten muodostamaa kokonaisuutta
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	I / M
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.7.2013. Projektiliehti pr38, marraskuu 1989 Suomen Rakennustaiteen Museon internetsivuston esittely suomalaisten kaupungin- ja kunnantalojen arkkitehtuurista (http://www.mfa.fi/kunnantalot ja http://www.mfa.fi/kunnantalot_sotien_jalkeen)
	 kuva: Rakennus on massoitteeltaan postmoderneille rakennuksille tyypillisesti hyvin vaihteleva ja monimuotoinen. Tyypillisiä ovat myös neliömuotoiset ja kapeat pystysuuntaiset aukotukset. Rakennusmassojen sijoittelulla "rykelmänä rinteeseen" suunnittelija on halunnut viitata savolaisten mäkikylien perinteiseen rakennustapaan.

kuva: Rakennuksen pääsisäänkäynti sisäänkäyntiaukioineen.

kuva: Rakennuksen kulmalla oleva amfiteatteri yhdistää etu- ja takapihan. Rakenteet ovat sään vaurioittamat.

kuva: Takapihan julkisivujen ilmettä luonnehtii postmodernille tyylille luonteenomainen geometrinen sommittelu.

6.2.9 Maaselän koulu

Kohteen nimi	Maaselän koulu	Kohdenro kartalla	r-41
Osoite	Seunalantie 8a, 76850, Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)			
Rakennustyyppi	koulu- ja opetusrakennukset		
Suunnittelija	Santeri Partanen, laajennus 1988 Jouni Koiso-Kanttila		
Ajoittuminen	1970	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	1988
Kuva kohteesta	Karttaote		
			
Kuvaus	Kohderakennus on massoitteeltaan monimuotoinen koulurakennus. Rakennuksen pintamateriaaleissa vaihtelevat harmaa rappaus sekä keltainen kalkkihiekkakivi. Sokkeli on matala, väriltään vaalean harmaa. Koulurakennuksessa on valkoinen peltikatto. Vaikka alkuperäinen rakennus on rakennettu 1970-luvun alussa, laajennusosan myötä koulurakennus edustaa arkkitehtoniselta tyyliltään selvästi postmodernismia. Postmoderneja piirteitä ovat mm. pylväsaideiden käyttö, pyöreät sisäänkäyntikatokset ja ulostyöntyvät oman rakennusmassansa muodostavat tuulikaapit, geometrinen muotokieli, tilajaottelu, massoitteiden monimuotoisuus, pastellivoittainen värimaailma sekä vaihtelevien rappaus- ja kivipintojen käyttö. Rakennuksen vanhimman osan suunnittelija, rakennusmestari Santeri Partanen, on suunnitellut myös lähellä sijaitsevan, kaksi vuotta aiemmin valmistuneen Siilin koulun.		
Historia	Koulun laajennusosan suunnittelu voidaan nähdä osana Koiso-Kanttilalle kunnantalonkin suunnittelutyössäkin tehtäväksi annettua maalaiskunnan keskustan kehittämistä ja aiempaa urbaanimman kaupunkikuvallisen ilmeen luomista.		
Tutkimushistoria	-		
Aikaisemmat arvioinnit	-		
Ominaispiirteet	Postmodernille arkkitehtuurille ominaiset piirteet: pylväsaideiden käyttö, pyöreät sisäänkäyntikatokset, ulostyöntyvät oman rakennusmassansa muodostavat tuulikaapit, geometrinen muotokieli, tilajaottelu, massoitteiden monimuotoisuus, pastellivoittainen värimaailma, rappaus- ja kivipintojen käyttö julkisivuissa.		
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaavoitettu: "Naarajärven rakennuskaavan muutos Jyväskylätien ympäristössä" (vahv. E-S ymp. keskus 16.10.2000) ei yleiskaavoitettu Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)		
Arvot	Paikallishistorialliset arvot (alueen rakentumisen historia); arkkitehtuuri ja arkkitehtuurin historia (80-luku, postmodernismi, tyypillisuus, Koiso-Kanttila); arvo osana alueen julkisten rakennusten muodostamaa kokonaisuutta		

Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II / P
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.9.2013. Pieksämäen rakennusvalvonnasta saadut tiedot (s-posti 4.12.2013)

kuva: Rakennuksen muoto sulkee sisäänsä avaran piha-alueen.

kuva: Rakennuksen ikkunasomittelua.

6.2.10 Naarajärven seurakuntakeskus

Kohteen nimi	Naarajärven seurakuntakeskus	Kohdenro kartalla	r-42
Osoite	Vilhulantie 11-13, 76850, Naarajärvi		
Koordinaatit (p,i)			
Rakennustyyppi	kokoontumisrakennukset		
Suunnittelija	arkkitehtitoimisto Aulis Blomstedt, peruskorjaus Pekka Teittinen		
Ajoittuminen	1968	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	
Kuva kohteesta	Karttaote		
			
Kuvaus	Alkuperäisessä käytössään oleva seurakuntakeskus. Massoittelultaan monimuotoisen rakennuskokonaisuuden pääasialliset julkisivumateriaalit ovat vaaleasävyinen betoni (elementtirakenteet), lauta ja vaalea rappaus. Kokonaisuus on valkoisen ja kerman sävyinen, peltisissä detaljeissa (ovien yksityiskohdat, sadekourut) on käytetty vaaleaa sinistä. Kadun suuntaan (lounas) rakennus vaikuttaa matalalta ja lähes huomaamattomalta. Pääsisäänkäynti on sisäpihalta. Puiston suuntaan (koillinen) rinteeseen sijoittuva rakennus on kaksikerroksinen ja avoimempi. Takapihalla, voimakkaasti laskevassa rinteessä sijaitsee pystylautaverhoiltu, vaalean-sävyinen apurakennus. Viereisiä rakennuksia aiemmasta suunnittelu- ja rakennusajankohdastaan huolimatta liittyy rakennus osaksi Naarajärven postmodernin henkistä julkisten rakennusten kokonaisuutta yhdessä keskustan muiden hallinnollisten rakennusten kanssa (koulu, Kanttila). Rakennuksen suunnittelija on tunnettu arkkitehti. Blomstedtin päätöitä ovat hänen 1950- ja 60-luvuilla Tapiolaan suunnittelemansa asuinkerrostalot, Suomen taiteilijaseuran ateljeetalot Tapiolassa vuodelta 1955 sekä Helsingin Työväenopiston laajennus 1959. Blomstedt suunnitteli lisäksi huonekaluja ja koruja ja teki taidegrafiikkaa. Naarajärven seurakuntakeskus ei kuitenkaan kuulu arkkitehdin merkittävimpien tms. huomiota saaneiden töiden joukkoon.		
Historia			
Tutkimushistoria	-		
Aikaisemmat arvioinnit	-		
Ominaispiirteet	Massoittelun monimuotoisuus, vaaleat sävyt		
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaavoitettu: " Naarajärven rakennuskaavan muutos Jyväskylätien ympäristösä" (vahv. E-S ymp. keskus 16.10.2000) ei yleiskaavoitettu Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)		

Arvot	Paikallishistoria (maalaiskunnan keskustan rakentuminen), kulttuurihistoria (seurakunnan historia), arkkitehtuurin historia (Aulis Blomstedt)
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	III / P
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.7.2013. Pieksämäen rakennusvalvonnasta saadut tiedot (s-posti 4.12.2013) Suomen Rakennustaiteen Museon internetsivuston esittely Aulis Blomstedtista (http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=3118)

kuva: Rakennuksen takapiha viettää kohti itää. Kuvassa näkyy ikkunasommittelua sekä pylväskäytävä, taustalla näkyy Kanttilan rakennus.

kuvat yllä: Kadun suuntaan rakennus on yksikerroksinen. Sisäänkäynti rakennuksen tapahtuu sisäpihalta. (Kuvälähde: seurakunnan kotisivu: <http://www.pieksa-maenseurakunta.fi/82-naarajarven-kirkkopiiri>)

kuva: Rakennuksen julkisivupinnat ovat paikoin rapistuneet.

6.2.11 Nukkekot

Kohteen nimi	Nukkekot	Kohdenro kartalla	r-43
Osoite	Hiekanpääntie 21, 76150 Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)	3507684, 6910946		
Rakennustyyppi	kulttuuritoiminnan rakennukset		
Suunnittelija	ei tiedossa		
Ajoittuminen	1920/1936	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	
Kuva kohteesta	 		
Kuvaus	Nykyisin kesäisin lasten kulttuuri- ja toimintakeskuksena toimiva huvilarakennus on rakennettu vuonna 1936. Rakennus on saanut nimen "Nukkekot". Rakennuksen alakerrassa sijaitsevat teatterisali ja kahvilatila, yläkerta palvelee teematiloina ("Joonas Auringon satuvintti roolivaatteineen, Prinsessa Ruususen huone ja Merirosvo Joonas Auringon aarrekkamio"). Rakennus on punaiseksi maalatulla laudalla verhoiltu kerrosten mukaan: 1 kerros vaakaverhoilu, 2. kerros pystyverhoilu ja ullakkokerros jälleen vaakaverhoilu. Rakennuksen kattokulma on jyrkkä. Toisella pitkällä sivulla on terassi kuistin päällä. Pääoven portaat ja kivijalka ovat betonia. Katto on materiaaliltaan punaista tiililaattaa, joita on osin korvattu peltisellä. Rakennus on hyvässä kunnossa. Pihapiirissä on lisäksi useita puurakenteisia apurakennuksia: kolme aittarakennusta, leikkimökki, paviljonkirakennus ja postihuone. Kaikki piharakennukset ovat puurakenteisia ja punaiseksi maalattuja. Rakennusten ovet on leikkimökkiä lukuun ottamatta maalattu keltaisiksi. Pihapiirissä sijaitsee myös betoninen maakellari, joka on ainoa säilynyt osa paikalla alun perin sijainnutta huvilaa. Piha-alueen laidalla on puurakenteinen, rakennusten tyyliin sopiva portti, jonka kautta on kulkureitti viereiselle tenniskentälle.		
Historia	Paikalla sijainnut Moisio kartanon isännän vuonna 1921 rakentama huvila tuhoutui tulipalossa vuonna 1926. Ainoastaan pihan maakellari säilyi tuholta. Tällä hetkellä paikalla oleva rakennus on rakennettu vuonna 1936.		
Tutkimushistoria	-		
Aikaisemmat arvioinnit	-		
Ominaispiirteet	kattokulma, materiaalit, ikkuna-aukutus ja ruutujako, ulkonevat kuistit		
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaava nro 94 (vahv. SM 15.4.1957) Pieksämäen yleiskaava (kv 16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)		
Arvot	Kohteella on arvoa historiallisena huvilarakennuksena. Historialliset huvilat ovat Etelä-Savon erityispiirre, mutta juuri Pieksämäellä vanhoja huviloita on vähän.		

	Rakennuspaikan historia liittyy Moision kartanon historiaan.
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II + / P
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.7.2013. http://www.visitpieksamaki.fi/nahtavydyet/historia/

kuva vasemmalla: Rakennuksen julkisivu saapumissuuntaan (kaakkoon).

kuva alla: Apurakennukset reunustavat pihapiiriä.

kuva vasemmalla: Vuoden 1926 palosta ainoana rakenteena säilynyt maakellari toimii liukumäen jalustana.

6.2.12 SKS:n vanhustentalo

Kohteen nimi	SKS:n vanhustentalo	Kohdenro kartalla	r-44
Osoite	Huvilakatu 29, 76100, Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)	3506864, 6910927		
Rakennustyyppi	laitosrakennukset		
Suunnittelija	Dag Englund, laajennus Hannele Arantola 1983, peruskorjaus 2006		
Ajoittuminen	1960	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	1983, 2006
Kuva kohteesta			
Kuvaus	Vanhustentalo on vanhin rakennus useiden rakennusten muodostamaa pihapiirin kokonaisuudessa. Päämassaltaan kolmikerroksinen rakennus haarautuu kolmeen suuntaan. Joidenkin matalampien rakennusosien päälle avautuu terasseja. Nykyisin tiloissa toimii mm. Diak –ammattikorkeakoulun Pieksämäen toimipiste ja kuvan siipirakennuksessa Sisälähetysseuran museo. Tiloissa nykyisin toimiva Diakonia-ammattikorkeakoulu perustettiin vuonna 1996, mutta se jatkaa jo 1800-luvulla diakonissalaitoksissa alkaneita koulutusperinteitä. Diakonia-ammattikorkeakoulu on yksityinen oppilaitos, jonka omistaa joukko kirkollisia koulutusorganisaatioita ja diakonialaitoksia (mm. Helsingin Diakonissalaitos, Oulun Diakonissalaitos ja Seurakuntaopisto). Rakennuksen pinta on vaaleahkoa persikanväristä rappausta, sokkelien verhouksena käytetty luonnonkiveä. Rakennuksessa on tiilikate ja rappaamattomat muuratut piiput. Päärakennuksen harmoninen kokonaisilme muodostuu ikkunajaosta ja materiaalien käytöstä (rappaus, tiiliosat, luonnonkivipintaiset sokkelit). Sisäänkäyntiä rajaava ulkoneva 1-kerroksinen osa sekä lipputangot toimivat pitkänomaisen massan vastapainona.		
Historia	Seurakuntaopiston sisäoppilaitoksena toimineen aluekokonaisuuden vanhimmat osat – päärakennus, entiset lastenkodin ja vanhainkodin rakennukset ja sairaala – on rakennettu 1950-luvun alussa Sortavalasta Pieksämäkeen siirtyneen Sisälähetysseuran tarpeisiin. Rakennuksen suunnittelija Dag Englund on tunnettu arkkitehti. Englund kirjoitti ylioppilaaksi 1926 ja valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta 1933. Hän työskenteli aluksi yhdessä Kaj-veljensä kanssa ja vuosina 1939-44 arkkitehtina rakennushallituksessa. Hänen merkittävin toteutettu suunnitelmansa oli Rakennus-hallituksen työnä yhdessä Vera Rosendalin kanssa suunniteltu, aikanaan huippu-moderni funktionalistinen Malmin lentoasema Helsingissä. Englund perusti oman toimiston Helsinkiin vuonna 1945. Englund menestyi hyvin arkkitehtuurikilpailuissa. Kilpailuvoiton perusteella rakennettiin mm. 1950 valmistunut Järvenpään seurakuntaopisto. Dag Englund suunnitteli lukuisia teollisuus- ja asuinrakennuksia eri puolille Suomea. Englundin mittava suunnittelutyö vuosina 1959-64 oli Eläinlääketieteellisen tiedekunnan rakennuskokonaisuus Helsingissä.		

Tutkimushistoria	-
Aikaisemmat arvioinnit	-
Ominaispiirteet	Kohde on esimerkki jälleenrakentamisen kauden tuotannosta sekä arkkitehtuurinsa että käyttötarkoituksensa osalta. Päärakennuksen arkkitehtuurin ominaispiirteitä ovat rapattu julkisivu, Julkisivumateriaali (rappaus), ikkunajako, sokkelien kiviverhous
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaava nro 286 (vahv. Lh 17.12.1987) Pieksämäen yleiskaava (kv 16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)
Arvot	Arkkitehtuurin historia (50-60-luvun vaihteen rakentaminen; Dag Englund), paikallishistoria (vanhustenhoito ja sosiaalialan koulutus Pieksämäellä) Rakennus on yksi niistä jälleenrakennuskauden rakennuksista, jotka ovat muokanneet Pieksämäen kaupunkikuvaa nykyisenlaiseksi.
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	III + / P
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.7.2013. Pieksämäen rakennusvalvonnasta saadut tiedot (s-posti 4.12.2013) Suomen Rakennustaiteen Museon internetsivuston esittelyt arkkitehti Dag Englundista (http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=783500) http://fi.wikipedia.org/wiki/Diakonia-ammattikorkeakoulu

kuva: Rakennuksen pääjulkisivu lounaaseen.

kuva yllä: Erikorkuiset rakennussiivet muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden.

kuva oikealla: Rakennuksen takasivun massoitteita

6.2.13 Entinen Naaran koulu

Kohteen nimi	Entinen Naaran koulu	Kohdenro kartalla	r-45
Osoite	Tiilitie 6, 76850 Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)			
Rakennustyyppi	koulu- ja opetusrakennukset		
Suunnittelija	Anttila & Klamin		
Ajoittuminen	1955	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	
Kuva kohteesta	Karttaote		
			
Kuvaus	50-luvun kolmikerroksinen koulurakennus, johon liittyy alun perin koulun opettajien asunnoiksi rakennettu kaksikerroksinen siipiosa. Nykyisin asuinosa on viisi kaupungin vuokra-asuntoa. Rakennuksessa on paljon 50-luvun koulurakentamiselle tyypillisiä piirteitä, kuten materiaalit, ikkunajako ja pääjulkisivua koristava kello. Kouluosa on rapattu, sokkeli harmaata betonia, sammaloitunut tiilikatto luultavasti alkuperäinen. Asuinosa on rapattu keltaiseksi ja katto kunnostettu. Koulurakennus on tällä hetkellä tyhjiillään.		
Historia			
Tutkimushistoria	-		
Aikaisemmat arvioinnit	-		
Ominaispiirteet	materiaalit, ikkunajako, portaikon ikkunaseinän ruutujako, mittakaava, kello		
Kaava- ja suojelutilanne	Naarajärven asemanseudun rakennuskaavan muutos ja Harjuaalueen rakennuskaava (vahv. Lh 3.5.1984) ei yleiskaavoitettu Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)		
Arvot	Historialliset arvot (sivistyshistoria/ koulut), arkkitehtuurin historia (50-luvun koulurakentaminen)		
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	III + / P		
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.7.2013. Pieksämäen rakennusvalvonnasta saadut tiedot (s-posti 4.12.2013)		

kuva: Rakennuksen julkisivu sisäpihalle

kuva: Asuntolasiiven julkisivua

kuva: Koulu-osan pääjulkisivu

6.2.14 Kontiupuiston koulu

Kohteen nimi	Kontiupuiston koulu	Kohdenro kartalla	r-46
Osoite	Kuusitie 46, 76120 Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)	3509689, 6910718		
Rakennustyyppi	koulu- ja opetusrakennukset		
Suunnittelija	Kyösti Routio, laajennus: arkkitehtitoimisto Art Michael Oy		
Ajoittuminen	1951	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	2010
Kuva kohteesta	Karttaote		
			
Kuvaus	Rakennus on L:n muotoinen, pääosin kolmikerroksinen, oranssinkeltaiseksi rapattu jälleenrakentamiskauden koulurakennus. Pitkiä siipiä yhdistävä 4-kerroksinen rakennusosa poikkeaa hieman muista osista ikkunasommittelunsa sekä rappauksen vaa- leamman sävyn myötä. Kate on betonitiiltä, sokkeleissa luonnonkivivuoraus, sisään- käynnit on korostettu teräspylväillä, joiden päällä tasakatot. Pääsisäänkäynnin pylväät ovat kooltaan massiivisemmat ja päällystetty luonnonkivellä. Ulkopinnoiltaan rakennus on hyväkuntoinen; peruskorjaus valmistui viitisen vuotta sit- ten, vuonna 2010.		
Historia			
Tutkimushistoria			
Aikaisemmat arvioinnit			
Ominaispiirteet	Materiaalit (rappaus, kiviverhoillut sokkelit, ikkunajako, ruutujako)		
Kaava- ja suojelu- tilanne	Asemakaava nro 228 (vahv. Lh 13.10.1980) Pieksämäen yleiskaava (kv 16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)		
Arvot	Historialliset arvot (sivistyshistoria/ koulut), arkkitehtuurin historia (50-luvun koulura- kenttämisen)		
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	II / P		
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.7.2013. Pieksämäen rakennusvalvonnasta saadut tiedot rakennuksen valmistumisvuodesta (s-posti 4.12.2013) Arkkitehtitoimisto Art Michael Oy:n antama tieto peruskorjauksen ajankohdasta (s-posti 27.2.2015)		

kuva: rakennuksen julkisivu länteen, urheilukentälle päin

kuva: julkisivua etelään

kuvat: julkisivua Kuusitielle päin

6.2.15 Vanha paloasema

Kohteen nimi	Vanha paloasema		Kohdenro kartalla	r-47
Osoite	Tasakatu 4-6, 76100 Pieksämäki			
Koordinaatit (p,i)				
Rakennustyyppi	palo- ja pelastustoimen rakennukset			
Suunnittelija	alkup. suunnittelija ei tiedossa. peruskorjaus ja laajennus nuorisotaloksi: arkkitehtitoimisto Jaakko ja Marja-Liisa Merenmies Ky			
Ajoittuminen	1949	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	1985	
Kuva kohteesta			Karttaote	
				
Kuvaus	Entinen paloasema. Yksi jälleenrakentamiskauden rakennuksia Pieksämäen keskustassa ja sellaisena merkittävä osa Pieksämäen kaupunkikuvaa. Rakennus koostuu kadunsuuntaisesta 3-kerroksisesta osasta sekä sisäpihaa rajaavasta yksikerroksisesta osasta. Näiden välissä on lisäksi paloaseman 5-kerroksinen torni. Materiaaliltaan rakennus on keltaiseksi rapattua tiiltä, matala osa hieman muita osia vaaleampi sekä huonommassa kunnossa. Sokkeli on tummanruskea, ikkunoiden syvennyspinnat ja muut detaljit valkoisia, ovet ruskeaksi maalattua terästä. Tilat olivat kesällä 2013 järjestökäytössä, sisäpihalla skeittiparkki. Nykyisin paloasema toimii Selkiöntiellä keskustan eteläpuolella.			
Historia				
Tutkimushistoria	-			
Aikaisemmat arvioinnit	-			
Ominaispiirteet	väritys, pelkistetty muotokieli, ikkunajako, letkujen kuivaustorni			
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaava nro 263 (vahv. Lh16.5.1984) Pieksämäen yleiskaava (kv 16.1.1979, oikeusvaikutukseton) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)			
Arvot	Historia (paloasemat, alueen rakentuminen), arkkitehtuurin historia (40-luvun arkkitehtuuri)			
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	III + / P			
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.7.2013.			

kuva: Rakennuksen julkisivu sisäpihalle

kuva: Julkisivua koilliseen, etualalla poliisiaseman ja oikeustalon (kohde nro 35) pysäköintialuetta

6.2.16 Siilin koulu

Kohteen nimi	Siilin koulu	Kohdenro kartalla	r-48
Osoite	Siilinkankaantie 5, 76850, Pieksämäki		
Koordinaatit (p,i)	3503424, 6909313		
Rakennustyyppi	koulu- ja opetusrakennukset		
Suunnittelija	Santeri Partanen		
Ajoittuminen	1968	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:	
Kuva kohteesta	 		
Kuvaus	Siilin koulu on 2-kerroksinen vaalea rakennus. Vanhin osa on pitkän mallinen, pitkä sivu tielle päin sen kanssa samansuuntaisesti. Rakennuksen ja tien välissä sijaitsee hiekkakenttä ja harvaa männikköä, joka muodostaa tilallisen kokonaisuuden koulurakennuksen kanssa. Koulurakennuksen katto on tasakatto ruskealla otsalaudalla. Ikku- nanpuitteet ovat valkoiset, ovet harmaat. Koulun takajulkisivun puolelle on myöhemmin rakennettu laajennus. Liitososuudella on selkeästi havaittava, käytävämainen rakenne. Laajennus on pintamateriaaliltaan rapattua tiiltä ja edustaa tyyliltään postmodernia aikakautta. Laajennus on pinnoiltaan vaalean sininen, katto harmaata peltiä. Takapihalla on beach volley -kenttä ja pääsy virkistysalueille. Pihapiiriin kuuluu 4 päärakennuksen kanssa samaa tyyliä edustavaa vaalean 70-luvun tasakattoista rakennusta, joista yksi on asuinrakennus. Lisäksi koulun takajulkisivun puolella on uudemman laajennusosan kanssa samaa tyyliä ja aikakautta edustava apurakennus. Koulun suunnittelija, rakennusmestari Santeri Partanen, on suunnitellut myös läheisen Maaselän koulun vanhimman, vuonna 1970 valmistuneen rakennusosan. Koulun toiminta on loppunut kevääseen 2013.		
Historia	Koulun rakennustarve ajoittuu Naarajärven alueen voimakkaaseen kasvuun ja uudisrakentamiseen 60-70-luvun vaihteessa.		
Tutkimushistoria	-		
Aikaisemmat arvioinnit	-		
Ominaispiirteet	Rakennuksen vanha osa, sekä sen edessä sijaitseva hiekkakenttä muodostavat kokonaisuuden, jonka tunnistaa aikansa koulumiljööksi.		
Kaava- ja suojelutilanne	Naarajärven rakennuskaava (vahv. Lh 18.12.1967) Ei yleiskaavoitettu Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)		

Arvot	Kulttuurihistoria (koulut, koulurakentuminen, taajamakehitys); paikallishistoria (alueen rakentuminen); maisema (rakennuksen vanhan osan sekä kentän muodostama kokonaisuus); 70-luvun arkkitehtuurin tyylipiirteet (mm. tasakatto ja raskas, tumma otsapinta)
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	III / P
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.7.2013.

kuva: Rakennuksen alkuperäinen osa, koulun päärakennus

kuva: Koulun nimikyltti muodostaa julkisivuun näkyvän detaljin.

kuva: Rakennus ja sen edessä oleva kenttä muodostavat kokonaisuuden.

6.2.17 Konepaja

Kohteen nimi	VR:n konepajarakennus	Kohdenro kartalla	r-49
Osoite	Vanha Jäppiläntie 60, 76120 PIEKSÄMÄKI		
Koordinaatit (p,i)	3509749, 6912047		
Rakennustyyppi	tehdasrakennukset		
Suunnittelija	VR:n huoneenrakennusjaosto		
Ajoittuminen	1965 korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:		
Kuva kohteesta	Karttaote		
			
Kuvaus	VR:n konepajan alue koostuu eri aikakusilta olevista teollisuusrakennuksista, ja niihin liittyvistä apurakennuksista. Alueen keskellä on suurikokoinen konepajarakennus, jonka kaarimaiset kattorakenteet muodostavat näyttävän kokonaisuuden alueen keskiössä. Konepajarakennus on edelleen käytössä ja siellä rakennetaan junavaunuja. Rakennuksen päätilan muodostaa avara, korkea hallitila. Rakennuksen sivulla toisessa kerroksessa on toimisto- ja taukotiloja. Pääsisäänkäynnin ilme ja väritys on uusittu VR:n nykyisen yritysilmmeen mukaisesti kirkkaan vihreäksi.		
Historia	VR:n konepaja on sijainnut alueella 1930-luvulta lähtien. Alue on rakentunut ja täydentynyt vaihteittain. Vuonna 1965 valmistunut nykyinen konepajarakennus korvasi paikalla aiemmin sijainneen pienemmän rakennuksen.		
Tutkimushistoria	-		
Aikaisemat arvioinnit	-		
Ominaispiirteet	muoto, kattorakenteet, avara hallitila		
Kaava- ja suojelutilanne	Asemakaava nro 329 (vahv. E-S ymp. keskus 7.5.1999) Kukkaromäen osayleiskaava (1992) Etelä-Savon maakuntakaava (vahv. YM 4.10.2010)		
Arvot	Rakennushistorialliset arvot (rautateiden historia, rakennetekniikka, teollisuusarkkitehtuuri)		
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, M)	II + / P		
Lähteet	Silmämääräiset havainnot maastokäynnillä 10.-11.7.2013. VR Oy Piesämäen konepajaohjaaja Erkki Puhakka (keskustelu maastokäynnillä)		

kuva: Konepajarakennus idästä nähtynä.

kuva: Sisäänkäynti on logon ja värityksen avulla "päivitetty" VR-yhtymän 2010-luvun yritysilmmeen mukaiseen ulkoasuun.

kuva: Konepajahallin koillisjulkisivua.

kuva: laajennuksissa on pyritty alkuperäisen ilmeen toistoon

7. LÄHDELUETTELO

7.1 Aiemmat selvitykset ja suunnitelmat

Selvitykset yms. lähtötietoaineistot:

- Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, 1993, Museovirasto (<http://www.nba.fi/rky1993/maakunta10.htm>)
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, Museovirasto, 2010 (http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx)
- "Muinaisuuden jäljillä", muinaisjäänneinventointi, loppuraportti. Savonlinnan kaupunki / maakuntamuseo. Martti Koponen (maakunta-arkeologi), 2006
- Kulttuuriperintötietokanta / Etelä-Savon maakuntaliitto; oleelliset lähtötiedot kaupungin kaavoitustoimen tietokannasta valmiiksi kaavoitustyötä varten kokoamana
- Kulttuuriympäristöselvitys. Etelä-Savon Kulttuuriperinnön kehityslinjat, jatkumot ja murrokset. Etelä-Savon maakuntakaava. Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisu 88:2007.
- Selvitys Etelä-Savon maakunnallisesti merkittävistä luonnonsuojelualuevarauksista. Etelä-Savon maakuntakaava. Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisu. Anne Hirvonen ja Sanna Poutamo, 2006.
- Kulttuuriympäristö ja rakennusperintö, Insinööritoimisto Liidea OY, 2008, tarkistettu 2011
- Viljasiilon erillisinventointi täydennysrakentamishanketta varten. Pieksämäen kaupunki / Pekka Häkkinen, 2012.
- Pieksämäen strategisen osayleiskaavan maisemaselvitys ja Kirkonmäen alueen hoitosuunnitelma, Ramboll 2014

maakunta-, yleis- ja asemakaavat:

- O. I. Meurmannin laatima Pieksämäen 1. asemakaava, 8.7.1936; Sisäasiainministeriö hyväksynyt 10.11.1937 (pdf; yhdistetty paloissa pdf-muotoon skannatuista otteista)
- Pieksämäen ajantasakaavakooste (dwg-aineisto), kaavaindeksikartta (pdf) ja listaus kaavojen hyväksymispäivämääristä ja -tiedoista (doc)
- Naarajärven alueen ajantasakaavakooste (pdf), kaavaindeksikartta (pdf) ja listaus kaavojen hyväksymispäivämääristä ja -tiedoista (xls)
- Pieksämäen yleiskaava 1979, kaupunginvaltuusto 16.1.1979
- Kukkaromäen alueen osayleiskaava 1992, kaupunginvaltuusto 24.2.1992
- Pieksämäen yleiskaavatarkistustyöryhmän pöytäkirjat 1992, kaupunginhallitus 15.12.1987
- Hirvipohjan osayleiskaava 1983, kaupunginvaltuusto 28.12.1983
- Nokkala-Selkiö osayleiskaava 1992, kaupunginvaltuusto 24.2.1992
- Naarajärven eteläosan osayleiskaava 1990, kunnanvaltuusto 7.3.1990
- Pieksämäen keskustan eteläosan osayleiskaava 2012, kaupunginvaltuusto 14.2.2012.
- Etelä-Savon maakuntakaava, vahvistettu ympäristöministeriössä 4.10.2010. (http://www.esavo.fi/maakuntaliitto/maakuntakaava/etelasavon_maakuntakaava)

7.2 Muut verkossa saatavilla olevat lähdeaineistot:

- Ympäristöministeriön sivuilta löytyvät aineistot:
 - o Suojellut tai valtakunnallisesti merkittävät kohteet (<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=26759&lan=fi>)
 - o Rakennuskanta (määrä, ikä, käyttötarkoitus, julkisivumateriaali, kantava rakenne) (<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=26760&lan=fi>)
 - o Maisema (arvokkaat kallioalueet, harjujensuojeluohjelma, kansalliset kaupunkipuistot, valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet) (<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=26761&lan=fi>)
 - o Muinaisjäännekohteet (<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=26762&lan=fi>)
 - o Muut merkittävät kohteet (maailmanperintö, rautatiesopimuskohteet) (<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=26763&lan=fi>)

7.3 Kartta-aineistot

- kaupungin pohjakartta vektorimuodossa (dwg)
- kaavakartat vanhimpien osalta rasteri- ja uudempien osalta myös vektorimuodossa (pdf, dwg)
- kaupungin opaskartta (paperilla + netissä)
- RKY-aineistojen kartat
- netistä ja kirjoista poimitut historialliset ja suunnitelmakartat:
 - o Eric af Wetterstrandtin kartta, s.d. (pdf, netistä)
 - o Kuopion lääninkartta 1700-luvulta (pdf)
 - o Ylä-Savon lääninkartta 1788 (pdf)
 - o Kuopion lääninkartta 1833 (pdf)
 - o Pitäjänkartta 1853 (pdf, yhdistetty)
 - o Pitäjänkartta (keskiosa) 1890-luku (pdf)
 - o Pieksämäen kirkonkylän asutus ja kiinteistöjen haltijat noin vuonna 1920; lähde: Sirkku Huhtalan artikkeli, Sydänseutu 2005
 - o Pieksämäen pohjakartta 1931-1933
 - o Tilajakokartta, 1933 (jpg, osissa)
 - o Suomen taloudellinen kartta 1941
 - o Pieksämäen kauppala, opaskartta, joulukuu 1948 (pdf)
 - o Jussi Iltanen: Urbes Finlandiae – Suomen kaupunkien historiallinen kartasto, Genimap Oy 2004; Pieksämäkeä käsittelevä sivu 137 ja sillä kartat Pieksämäestä vuosilta 1950, 1971 ja 2004

7.4 Kirjallisuus

- Lappalainen, Pekka: Pieksämäen seudun historia: Pieksämäki, Jäppilä, Virtasalmi ja Pieksämäen kauppala. osat 1 -2. 1961
- Iskanius, Markku: Kotiseudun risteysasema. Pieksämäen seudun sotavuodet 1939-1944. Apali Oy, Tampere 2010
- H. Tepponen: Pieksämäen pitäjän kertomus. Ensimmäinen osa. Pieksämäen kunta, Mikeli 1951, uusiopainos Pieksämäki 1991
- Etelä-Savon Rakennusperintö, kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Etelä-Savon Seutukaavaliiton julkaisu 114
- Hyyrinen, Hannu: Elämän eväitä: ajankuvia yhteiskoulu-lukion ja Pieksämäen kaupungin kehittämisestä 1909-2009, 2009
- Kovanen, Kirsti: Arkkitehtuuri Itä-Suomessa: meidän miljö, 1989
- Ruohonen, Pentti: Ajankuvia, 1996
- Kulttuuriympäristöselvitys - Etelä-Savon Kulttuuriperinnön kehityslinjat, jatkumot ja murrokset, 2007
- Jussi Iltanen: Urbes Finlandiae – Suomen kaupunkien historiallinen kartasto, Genimap Oy 2004
- Ossi Nummela: Yhdessä tehden – tekemällä oppien. Nikkarila 1905-2005. Mikkelin ammattikorkeakoulu, Metsätalouden laitos, Nikkarila. 2005.

7.5 Rekisterilähteet

- Väestörekisterikeskusken www-sivusto. <<http://www.vrk.fi/default.aspx?id=97>>.6.11.2013
- Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. <<https://www.kulttuuriymparisto.fi/netsovellus/login.aspx>>.6.11.2013
- Pieksämäen kaupungin rakennusvalvonnan tiedot rakennusten rakennusvuosista

7.6 Muu lähdeaineisto

- Valokuvat maastossa (Maija Kovari, Petteri Laamanen, Kirsikka Siik)

8. LIITTEET

Karttaliitteet:

1. Aluekohteet kartalla, A3
2. Rakennuskohteet kartalla, A3.